

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

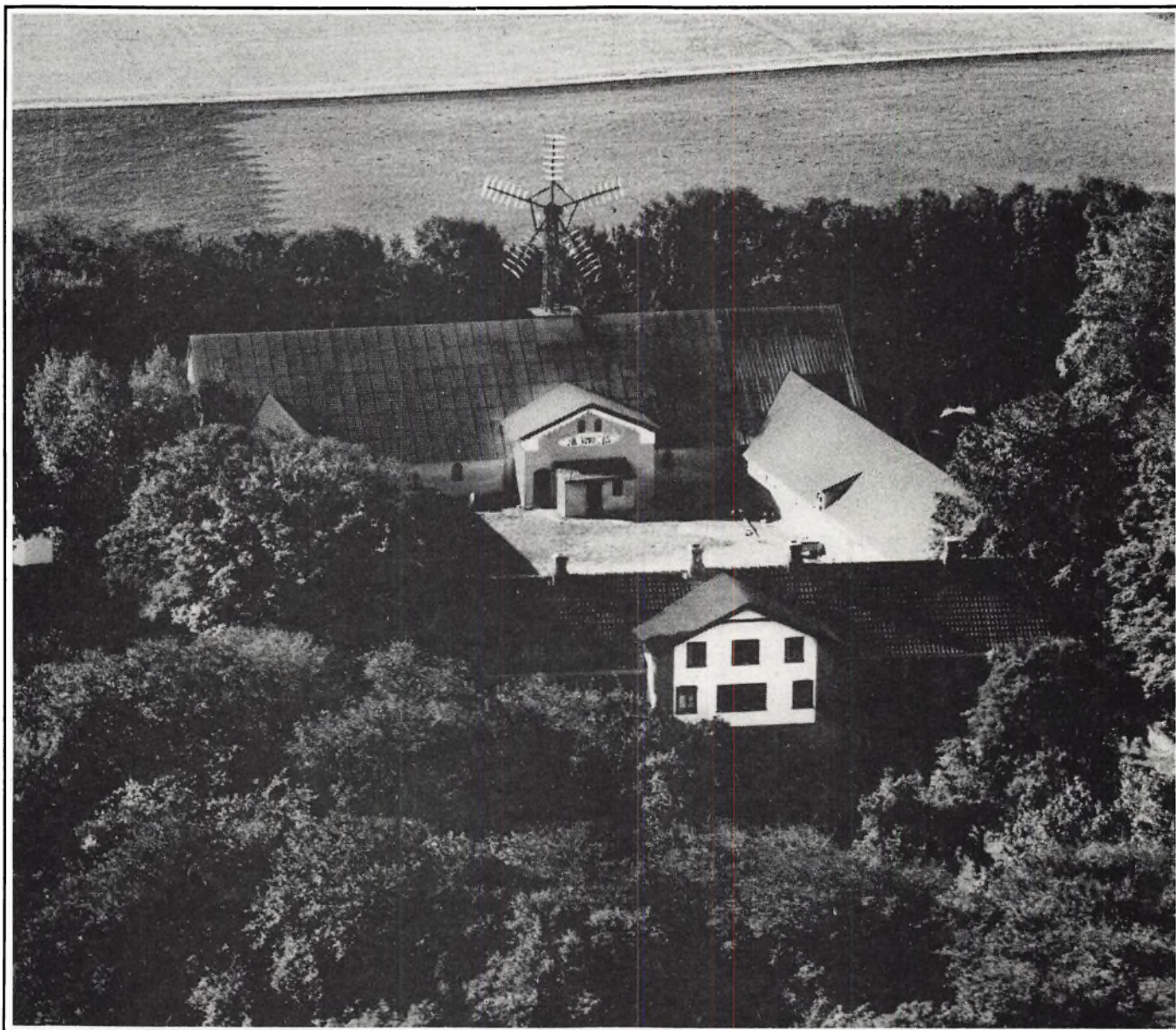
Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fra hovedbestyrelsen	side 3
Birkelse godsarkiv	side 5
Slægtsgården Saksager	side 8
B. S. Ingemann	side 13
Strandagergård	side 14
To landmålere	side 16

Tidsskrift for
 Dansk Slægtsgaardsforening
 April - Maj 1989

Nr. 279 - 47. årgang

*Saksager. (se side 8).
 Før avlsbygningens brand.*

SLÆGTSGÅRDEN

LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Stiftet 5. juli 1941

Redaktion:

Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse, tlf. 53 58 40 16

Kasserer, sekretær og annonceekspedition:

Inger M. Hansen, Bjerggårdsvej 9, 2840 Holte,
tlf. 42 80 25 37 (efter 17). Postgiro nr. 8 08 31 42

Slægtsgårdsarkivet:

»Klostergården«, Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted,
tlf. 53 61 25 35 (onsdag 11-15 og evt. efter aftale)

Arkivar Else-Margrethe Ransy, Udbygade 19, 1, 2200 København N.,
tlf. 35 37 73 22 kl. 18-21 (fortrinsvis folketællinger)

Genealog Bo Johansen, St. Strandstræde 4, 1, 1255 København K,
tlf. 33 11 67 20 efter kl. 18 (fortrinsvis gård- og slægtsundersøgelser)

Hovedbestyrelsen:

Formand: Gårdejer Carl Martin Christensen, »Kaaregaard«, Badstrupvej 39,
Badstrup, 5485 Skamby, tlf. 64 85 11 74

Næstformand: Gårdejer Peder Møller Frifelt, »Lindegårds«, Tyndkærvej 7,
6823 Ansager, tlf. 75 24 30 87
(Formand: Bladudvalget)

Gårdejer Vagn Mathiasen, »Solgaard«, Toeltvej 4, Langerød,
3480 Fredensborg, tlf. 42 19 38 37

(Formand: Arkivudvalget og Nordsjællandskredsen)

(Ovennævnte tre udgør hovedbestyrelsens forretningsudvalg.)

Gårdejer Aage Tolstrup, »Stangegaard«, Skarpeskadevej 6, Aarshalle,
3700 Rønne, tlf. 53 99 92 77

(Formand: Bornholm)

Gårdejer, borgmester Verner Larsen, Åbovej 17, Herlufille,
4160 Herlufmagle, tlf. 53 75 11 61

Gårdejer Meta Larsen, »Skovvang«, Præstøvej 107,
4640 Fakse, tlf. 53 82 51 45

(Formand: Sjælland-Syd)

Gårdejer Frede Falk Rasmussen, »Vestervang«, Marrebæk Tværvæg 5,
Marrebæk, 4873 Væggerløse, tlf. 53 87 73 57

(Formand: Lolland-Falster afd.)

Gårdejer Hans Peder Madsen, »Mariemindes«, Røjrupvej 41,
5550 Langeskov, tlf. 65 97 23 21

(Formand: Fynskredsen)

Gårdejer Torp Friis Møller, Aarslevvej 4, Aarslev,
6230 Rødekro, tlf. 74 66 66 97

(Formand: Det sydlige Sønderjylland)

Gårdejer Elise Jensen, »Højtoftegård«, Gammelby 40,
6100 Haderslev, tlf. 74 58 63 16

(Formand: Haderslev amt)

Gårdejer Knud Raunkjær, Magnolievej 114,
6880 Tarm, tlf. 97 37 30 08

Gårdejer Holger Buch Juul, Ribevej 13, Ødsted,
7100 Vejle, tlf. 75 86 50 21

(Formand: Vejle amt)

Gårdejer Peder Nørsgaard Larsen, »St. Engeborg«, Ballingvej 5,
7800 Skive, tlf. 97 52 24 85

Gårdejer Henry Slemming, Hammelevvej 23, Hammelev,
8500 Grenå, tlf. 86 32 01 99

(Formand: Århus amt)

Gårdejer Ingrid Houbak, »Gedemaalsgaard«, Sakstrupvej 32, Bjergby,
9800 Hjørring, tlf. 98 97 10 36

Kredsformænd, der ikke er medlem af hovedbestyrelsen:

Gårdejer Arne Højland, »Kornommegaard«, Stenbjergsvej 7, Gierslev,
4270 Iløng, tlf. 53 55 28 41

(Formand: Vestsjællands amt)

Gårdejer Carl P. Jensen, Vadgård, Vadgårdsvej 25,
6830 Nr. Nebel, tlf. 75 28 81 14

(Formand: Ribe amtskreds)

Gårdejer Mads Andersen, Skårupvej 4, Hanning,
6900 Skjern, tlf. 97 36 20 74

(Formand: Ringkøbing amt)

Gårdejer A. C. Winther Hansen, »Trillebakkegård«, Grydsted,
9240 Niibe, tlf. 98 35 16 03.

(Formand: Himmerlandskredsen)

Gårdejer Peter Bentzen, »Torngaardsmindes«, Torngaardsvvej 15,
9440 Aabybro, tlf. 98 24 11 87

(Formand: Nordjyllandskreds)

Udfordringer

Vi har i de sidste måneder oplevet en stadig stigende interesse for EF, og det indre marked i særdeleshed.

Det er godt. EF's indre marked, som vel retteligt burde kaldes det åbne marked, åbner store muligheder for Danmark.

Men alle bør huske, at vi ikke får noget foræret, men hele samfundet skal igennem en drastisk omstilling inden fordelene bliver klare.

Udviklingen frem til det åbne marked, hvor varer, personer og kapital frit kan bevæge sig overalt i Europa, er en stadig løbende proces, og er godt igang. Men en forudsætning for, at vi kan være med, er selvfølgelig, at vi får indrettet det danske skatte- og afgiftssystem, så vi kan deltage på lige fod i Europa. Nok jamrer vi alle over det alt for høje skattetryk, men det er vel de færreste, der for alvor er indstillet på, at skære så meget i den offentlige sektor, at vi kan komme på linie med vore nabolande. Derfor må tilpasningen ske, både som besparelser, men også som omstilling og dermed brugerbetaling på en lang række områder. Vort problem er vel dybest set, at vi har en utrolig effektiv offentlig sektor, med en lang række af tilbud som vi alle sætter pris på, og derfor bruger meget, samtidig med, at alle der har mulighed derfor, benytter sig af de billigere tilbud, som grænsehandelen giver mulighed for.

Den 15. juni skal danske vælgere udpege 16 medlemmer til Europaparlamentet. Nu har vi været med i EF i snart 17 år, og befolkningens store flertal, har for længst erkendt, at vi er der for at blive. Det bør give sig udslag i, at vi fremover vælger politikere der erklærer sig for EF, og derfor vil arbejde for Danmarks interesser i Europa, og ikke politikere der blot lader sig vælge for at føre de korslagte armes politik. Det er trist, at der nu kun er 7 positive, og 6 modstandere, samt 3 der ikke rigtig ved om de er for eller imod. Det kan vi ikke være bekendt. Enhver vil kunne forstå, at det svækker de danske ministre, når de forhandler på vore vegne, når modparten har den opfattelse, at vi ikke er helhjertede europæere.

Selvom EF indebærer utroligt mange fordele for Danmark, skal vi ikke lade os forlede til at tro, at alt er ideelt, for det er det ikke. Derfor er der så meget mere behov for, at vi vælger folk, der vil arbejde for danske interesser i et stort Europa.

Jeg håber vore medlemmer vil hjælpe med denne sag.

Carl Martin Christensen

Nyt orienteringsskrift

Med denne udgave af »Slægtsgården« følger som midtersider Slægtsgårdsforeningens nye orienteringsskrift for kommende medlemmer.

Det er hovedbestyrelsens ønske, at alle medlemmer vil bruge dette orienteringsskrift til en henvendelse til et muligt emne for vor forening, og derved forny og styrke Slægtsgårdsforeningens arbejde.

OGN

Nr. 280 udkommer omkring 20. juni. Stof til dette nummer skal være hos redaktøren inden den 20. maj.

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Tryk: ROSTED BOGTRYK/OFFSET, 4200 Slagelse, tlf. 53 54 52 65

Fra hovedbestyrelsen Et bybarn i naturen

Den 23. februar 1989 afholdtes hovedbestyrelsesmøde.

Formanden Carl Martin Christensen indledte med at mindes Hans Skau. Efter en meget grundig gennemgang af arbejdet i foreningens forskellige kredse landet over blev det besluttet, at det ville være formålstjenligt med kredsarbejde i flere områder af det midtjyske.

Foreningen har haft en mindre medlemstilbagegang, men i forhold til de senere års jævne tilgang skal den tages med ro.

Den 1. januar 1987 havde foreningen 2324 medlemmer, året efter var medlemstallet 2372 og ved nytår i år 2336.

Årsmødet 1989 afholdes som omtalt andet steds i bladet i Hirtshals. I 1990 indbyder Bornholmskredsen. Jubilæumsåret i 1991 henlægges efter al sandsynlighed til Vingstedcentret og Himmerlandskredsen indbyder til årsmødet i 1992.

Carl Martin Christensen oplyste, at der havde været flere henvendelser vedr. Jens og Anna Jensens Fond - i forbindelse med de nye rejselegater.

Endelig blev det oplyst, at slægtsgårdsrejsen til Holland er en succes. Der er pt. 87 tilmeldte, så turen gennemføres med to busser.

Af hensyn til planlægningen af årsmødet på Bornholm 23.-24. maj 1990 ønsker sekretæren at få oplyst, hvorledes man ønsker sig befordret til øen. Derfor opfordres alle, der agter sig til Bornholm, om at udfylde spørgeskemaet side 15 og indsende det til Slægtsgårdsforeningens sekretariat.

OGN

Kaare Hansen - søn af Slægtsgårdsforeningens sekretær og kasserer - er elev i 6. klasse i en skole i Gl. Holte, og har været med klassen på lejrskole ved Kolding Fjord.

I skolebladet berettede en elev fra Kaarens klasse om oplevelserne, hvorfra nærværende citat er taget:

Busturen onsdag

Vi vågnede ved ottetiden og spiste morgenmad og alt det der. Lidt senere kom der en bus og hentede os. Den kørte os til Koldinghus Slot. Det var lidt kedeligt, fordi slottet ikke er beboet, og fordi der var udstilling, men fangekælderens var spændende, fordi den var sig selv.

Efter vi havde været på Koldinghus tog vi ud og så på Kongeåen. Det var kedeligt, og i bussen var jeg ved at falde i søvn. Men så begyndte vi at synge - og så vågnede jeg op.

Nu skulle vi besøge Kaarens moster. De har en gård og avler grise og dyrker korn. Det var sjovt at se grisene, og der var nogle, der var helt nyfødte, de var søde.

De havde også fire køer (eller også var det nogle andre dyr). En af deres sønner havde ønsket, som sit største ønske, at servere sin ko, sin egen ko til sin konfirmation. Sådan noget det kan man ikke - det kan man bare ikke.

Bagefter skulle vi op til Skamlingsbanken (ikke banken), det var kedeligt, for det øsregnede, var tåget og så var det koldt. Da vi kom hjem lavede vi en kop dejlig varm chokolade.

Årsmødet

Selve årsmødet den 27. maj afholdes på Fyrklit Danhotel ved Hirtshals. Her overnatter vi også. Hotellet ligger med storslået udsigt over Skagerak.

Årsmødefesten er henlagt til Nordsøcenteret i Hirtshals.

Nordsøcenteret indeholder fiskerimuseum, akvarier og et stort forskningscenter for havbiologi.

Vi samles mellem akvarierne, får et velkomstglas, ser på fiskene og hilser på vennerne fra tidligere årsmøder.

Festmenuen vil bestå af et magnum tag-selv-bord udelukkende med fiskeretter, kun begrænset af køkkenchefens fantasi.

Dog vil man efter gammel skik slutte en festlig middag med lidt ost.

Inger Lauridsen fra Lønstrup underholder med sine sange fra øgnet og formanden for Gl. Hjørring Amts landøkonomiske Selskab - proprietær Ole Fuglsang, Hjortnæs ved Børglum holder festtalen.

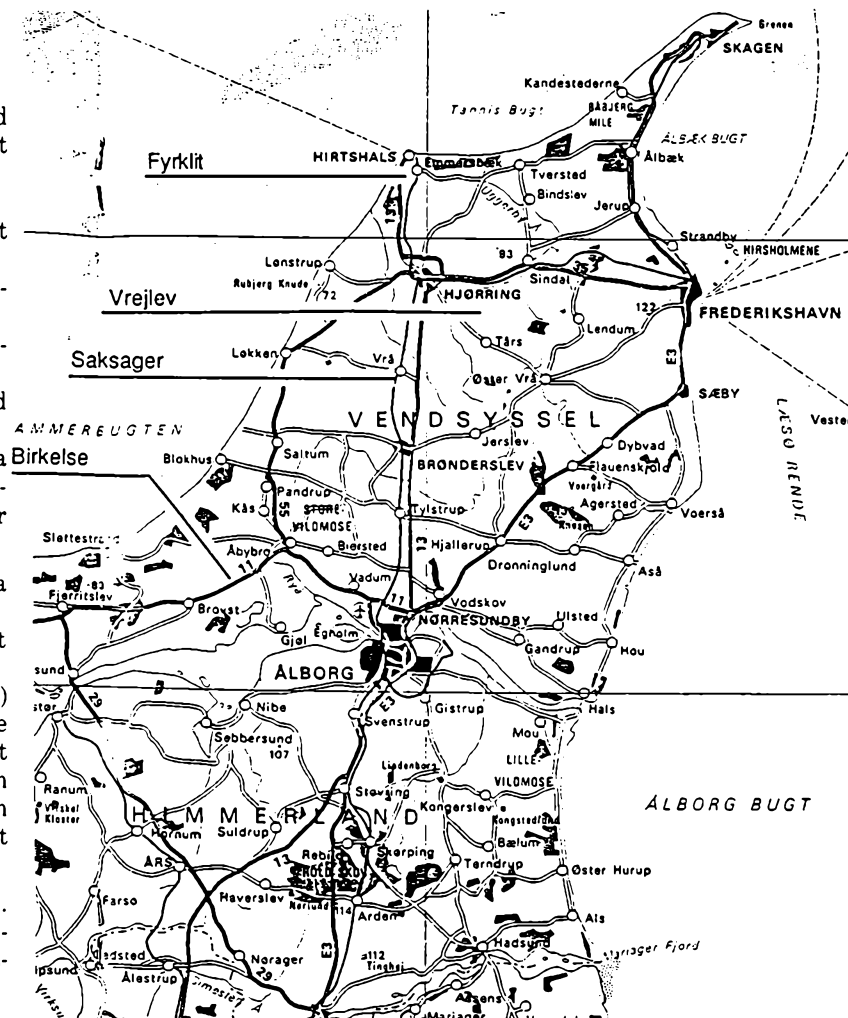
Søndagsturen den 28. maj fører os gennem Vendsyssel fra Hirtshals i nord til Åbybro i syd.

Først passerer vi Tornby Bjerg, der med sine 85 m over havet er genstand for beundring og forundring.

Morgenandagten er henlagt til Vrejlev kirke (se omtale side 7) og derfra fortsætter udflugten til gården Saksager (omtalt side 8). Efter en smuk tur gennem landsdelen serveres en varm ret på Tylstrup Kro og her vil den lokale naturvejleder fortælle om Vildmosen. Fra kroen kører vi gennem såvel den opdyrkede som uopdyrkede del af Store Vildmose og kommer til herresædet Birkelse (se side 5 og side 7).

Som noget nyt tilbydes en extra dag til udflugt i årsmødeegnen. På tilmeldingskuponen er angivet tider og priser, og det kan anbefales at studere dette tilbud, for der er meget at se i Vendsyssel.

OGN

Program for årsmødet

Lørdag den 27. maj

- Kl. 13.30 præcis
Mødet åbnes i Danland i Hirtshals »Fyrklit«
- Kl. 15.00 Kaffe.
- Kl. 17.30 Afgang med bus fra »Fyrklit«.
- Kl. 17.45 Velkomst i Nordsømuseum rundt om centerakvariet.
- Kl. 18.30 Festmiddag i Nordsøcentrets kantine, underholdning af Inger Lauridsen og dans.
- Kl. 24.00 Mødet slut.

Dagsorden for mødet lørdag eftermiddag:

1. Sang og velkomst.
2. Valg af dirigent og protokolfører.
3. Formanden aflægger beretning.
4. Formanden for Slægtsgårdsarkivet, Vagn Mathiasen, aflægger beretning.
5. Formanden for bladudvalget, Peder Møller Frifelt, aflægger beretning.
6. Meddelelser vedr. Jens og Anna Jensens fond.
7. Beretningerne drøftes.
8. Fremlæggelse af regnskab og budget.
9. Valg af revisorer.
10. Mødested for årsmødet 1990 og 1991.
11. Eventuelt.

Søndag den 28. maj

- Kl. 8.30 Busserne starter fra Hotel Fyrklit.
- Kl. 9.00 Morgenandagt i Vrejlev klosterkirke ved provst Mungaard.
- Kl. 10.00 Besøg hos gårdejere Ingrid og Esben Saksager, Ingerlis og Erik Saksager på »Saksager«.
Der fortælles om gården og vi får formiddagskaffe.
- Kl. 12.00 Afgang fra »Saksager«.
- Kl. 13.00 Frokost i Tylstrup Kro.
- Kl. 14.30 Kører vi gennem Store Vildmose.
- Kl. 15.00 Ankommer vi til Birkelse Hovedgaard, hvor vi bydes velkommen af kammerherre og kammerherreinde Skeel.
- Kl. 17 ca. slutter mødet på Birkelse.

Extra udflugt

Der er nogle medlemmer fra Sjælland, der har udtrykt ønske om at tage af sted fredag den 26. maj.

Vi har derfor aftalt med hotellet og busselskabet.

Pris: se nedenfor.

Vi regner med, at den extra dag skal bruges til at køre bl. a. til Skagen.

Der skal på forhånd betales for deltagelse:

Eftermiddagskaffe på Hotel »Fyrklit« 23,50 kr.

Festmiddag i Nordsøcentret (stort ta'-selv-bord, incl. kaffe, velkomstdrink og museumsrundgang) 157 kr. + andel i fællesudgifter (musik, tryksager, porto m.m.) 30 kr. ialt 187 kr.

Frokost på Tylstrup Kro, (varm ret, 1 øl og kaffe med hjemmebagt) 98 kr. + andel i fællesudgifter (entreer, tryksager, porto m.m.) 30 kr. ialt 128 kr.

Hotellophold

Foreningen har reserveret værelser/lejligheder på Hotel Fyrklit.

Pris for dobbelt værelse 505 kr. for 2 personer.

Pris for lejlighed 4-6 personer 209 kr. pr. person.

Alle priser er incl. morgenmad, som serveres i hotellets restaurant.

Betaling opkræves sammen med de øvrige mødeudgifter.

Eventuelle afbud bedes meddelt sekretæren hurtigst muligt for at regningen for ubenyttet værelse kan undgås.

Extra nætter på hotellet 125 kr. pr. person - uden morgenmad.

Ønsker om privat indkvartering og tilbud om at modtage gæster anføres på tilmeldingsblanketten.

Buskørsel

Der vil blive arrangeret buskørsel til turen om søndagen og det anbefales at tage med bussen, da lokale folk vil fortælle om, hvad der passerer. Det vil koste 60-90 kr. pr. person.

Hvis der er tilslutning til det, vil vi arrangere buskørsel fra

1. Sønderjylland. Start: Sønderborg.

Bussen kan også benyttes af deltagere fra Fyn.

Pris 140-200 kr. pr. person.

2. Sjælland. Start: Vordingborg.

Bussen kan også benyttes af deltagere fra Lolland-Falster.

Pris 235-300 kr. pr. person incl. færge fra Sjælland.

3. Bus fra Sjælland fredag den 26. maj med en tur til bl. a. Skagen og med en ekstra overnatning på hotel Fyrklit.

Pris 300-400 kr. pr. person incl. færge fra Sjælland.

Pris for extra overnatning: se under hotellophold.

Alle der ønsker at køre med bus bedes anføre, hvorfra de vil med. Så laver vi en køreplan, der passer bedst muligt til ønskerne.

Nøjagtigt mødested og tidspunkt meddeles senere.

Tilmelding til busser på tilmeldingsblanketten. Betaling opkræves sammen med de øvrige udgifter.

Busserne kører kun hvis deltagelsen er så stor, at ovennævnte priser kan overholdes og priserne fastsættes i forhold til deltagerantallet.

Et gods og dets arkiv

Arkivar, dr. phil. Birgit Løgstrup, Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg, fortæller i denne artikel om godset Birkelse og dets arkiv.

I Kær herreds sydlige del (tidligere Aalborg amt) kan man se umådelig langt ud over de flade enge. Men i udkanten af Åby sogn standses øjet af høje træer. De skjuler det tidligere stamhus, nuværende storgods Birkelse.

For enden af Kammerherrens allé ligger først en moderne gulstenskostald – det første tegn på, at der er gang i produktionen på det moderne gods Birkelse. Men inden for i borggården og i den trefløjede hovedbygning møder vi historien i de hyggelige stuer, hvor smukke møbler og malerier giver dejlige rammer om familielivet. Det overvåges af slægtens overhoveder gennem tiderne, der fra deres pladser på væggene fortæller deres del af historien om de mere end tre hundrede år, Skeel'erne har siddet på Birkelse.

Nede i kælderen og oppe på loftet over det gamle gods kontor lå tidligere dokumenterne til denne historie. Det var arkivet, som gik tilbage til begyndelsen af 1600-tallet, med et enkelt dokument tilbage til 1504. Det er ikke muligt i længden at opbevare arkivalier privat, uden at tidens tand gnaver i dem. Derfor traf den nuværende generation af Skeel'erne på Birkelse den rigtige beslutning at aflevere arkivet til Landsarkivet i Viborg for at bevare det for eftertiden. Her kan det nu studeres sammen med det øvrige arkivmateriale fra egnen: kirkebøger, herredsfogedens tingbøger, amtsarkiver m.m., som i forvejen fandtes på Landsarkivet. De nyeste dele af godsarkivet kan dog kun benyttes med tilladelse fra Skeel'erne på Birkelse. De kan naturligvis selv låne dele af arkivet tilbage, hvis de får brug herfor. Til gengæld er der nu udarbejdet en fortegnelse over det store arkiv på næsten 20 m. Nogle af protokollerne har fået nye skindbind, alle sagerne er pakket ned i syrefri æsker. Det hele er under navnet: Birkelse stamhus, G 120, gået på plads i rækken af nørrejyske godsarkiver på Landsarkivet.

Hvad findes i et godsarkiv?

En godsejer har først og fremmest behov for at holde styr på gamle skøder og mageskiftebreve. Fra 1614 til 1940 kan alle ændringer i Birkelse gods følges gennem denne gruppe. Hovedgården Birkelse blev samlet til et storgods af rigsmarsk Jørgen Lunge (død 1619). Hans enke fortsatte godsudvidelsen, men efter hendes død blev den delt i to halvpartar, men atter samlet under Otte Ottesen Skeel i 1662.

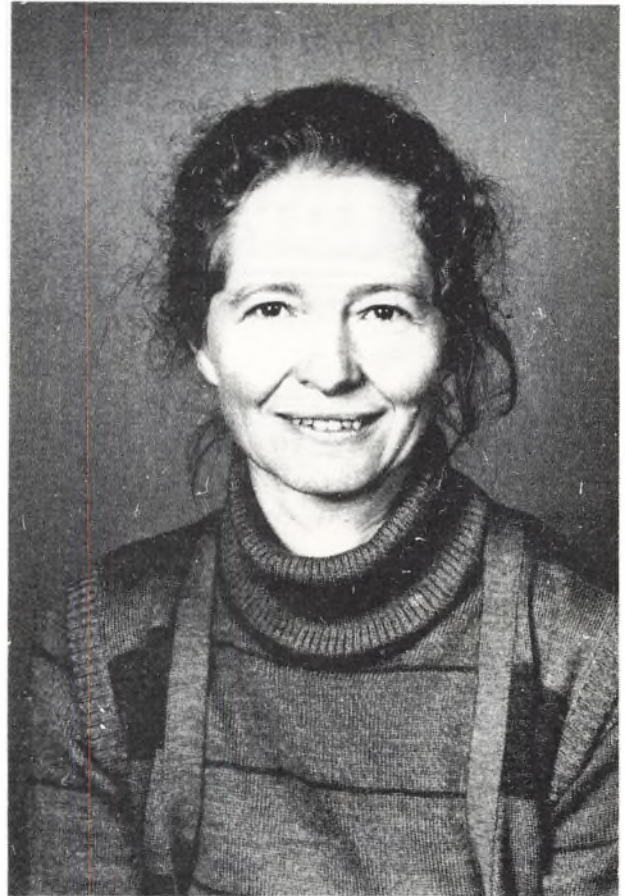
Derefter fulgte udvidelsen af Birkelse med andre hovedgårde på egnen: 1668 Rævkærgård, 1677 Knudseje og Dybvad, 1681 Hjermslevgård og 1691 halvdelen af Hammelose. Det hele (bortset fra Knudseje og Dybvad) blev med bøndergods, 7 kirke-tiender og 5 kongetiender oprettet til et stamhus ved erektionsbrev (d.v.s. oprettelsesbrev) af 1.12.1696.

Fra 1853 gik udviklingen den anden vej, idet udstykningen nu begyndte. I 1919 overgik stamhuset til fri ejendom. I dag omfatter hele gods-komplekset 2.702 ha med hovedgård og avlsgårde.

Retssager

Også bevaring af ældre retssager omkring godset kan vise sig at få den største betydning i senere tvistigheder.

I Birkelse godsarkiv dækker denne gruppe årene 1504, 1631-1943. De yngste retssager ligger i gruppen jagtsager. Ikke mindst i retssagen med staten om ejendomsretten til den store vildmose viste det sig at være afgørende for godset, at der var styr på arkivet. Sagen startede med nedsættelse af en kommission i 1835 og sluttede med en højesteretsdom i 1843. Da havde Birkelses sagfører også fremlagt forpagtningskontrakter fra 1738, der viste, at mosen havde været inddraget i Hjermslevgårds ressourcer og tingsvidner tilbage fra 1752, der viste, at

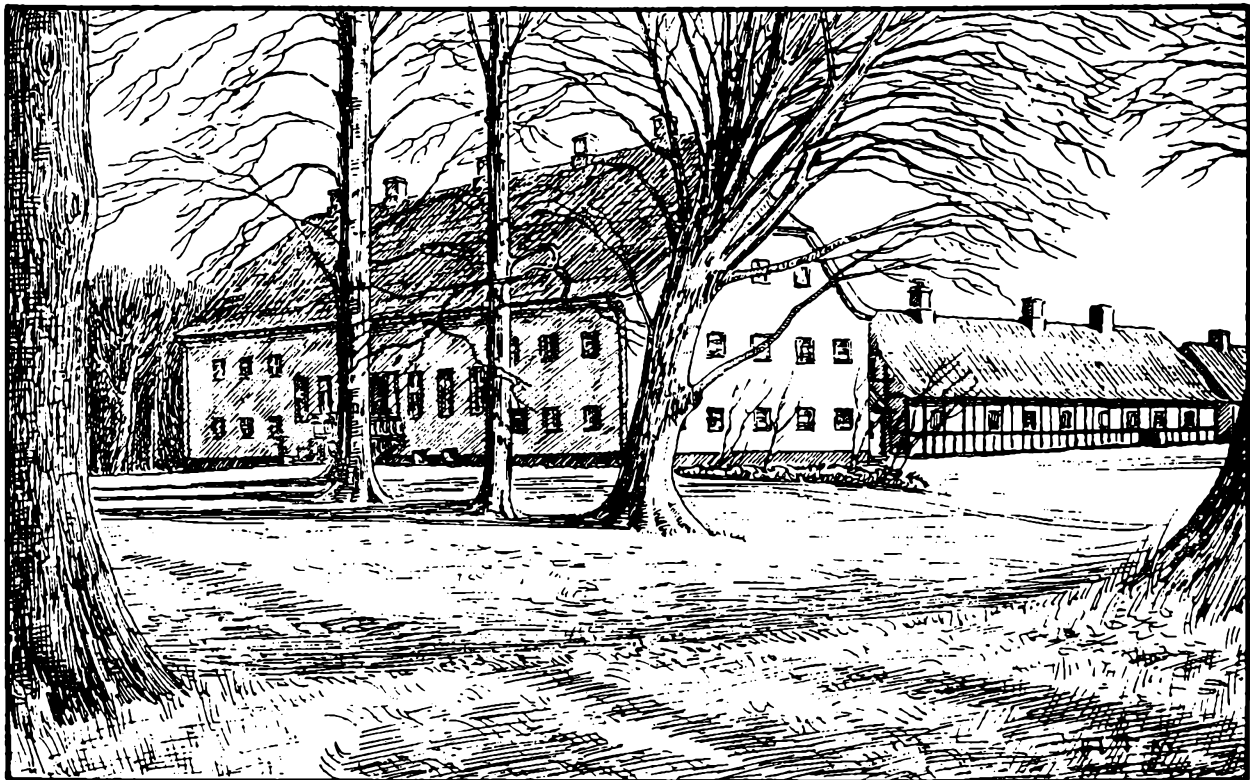
Arkivar, dr. phil. Birgit Løgstrup.

rettighederne havde været forsvaret mod bønderne i de omliggende byer, der uretmæssigt havde hugget ris, gravet tørv og forsøgt at lægge bro over Ryå for at komme ind i Vildmosen fra Saltum sogn. Dette massive opbud af beviser på udøvelse af ejendomsretten bar frugt. Højesteret tilkendte Birkelse $\frac{3}{4}$ af ejendomsretten til Vildmosen i 1843. Efter 1920 er størstedelen af Vildmosen solgt til staten. Men det er en ganske anden sag.

Jordebøger

Et gods var tidligere noget andet og mere end i dag. Under hovedgården hørte også fæstegods, d.v.s. jord og bygninger, som blev fæstet bort (lejet ud) til fæstebønder på livstid, mod at de selvfølgelig betalte fæsteafgifter for leje af godsets ejendom. Derfor måtte godset have rede på, hvem der sad på de enkelte ejendomme. Det var også nødvendigt af hensyn til statens skatteinteresser. Skatterne hvilede på jorden og blev betalt af fæsterne. Men det var godset, der indkrævede skatterne og leverede dem på amtsstuen. Desuden stod godsejeren også inde for skatten – d.v.s. sige han betalte skatterestancerne i første omgang. Til regnskab med fæsternes skattebetalinger findes i godsarkivet en lang række af skattebetalingsbøger, kaldet hoved- og kassebøger fra 1777. Til gengæld for denne administrative og økonomiske byrde var hovedgårdsjorden skattefri, hvis der var 200 tdr. hrtk. bøndergods. Og det var der på Birkelse.

Ved regnskabsaflæggelsen for skatteindbetalingen skulle godset indlevere en jordebog på amtsstuen, som i 1903 blev afløst af vurderinger til jordskyld. Det er forklaring på de lange rækker af jordebøger i godsarkivet på Birkelse fra 1688 til 1969.

BIRKELSE HOVEDGÅRD

AABYBRO

Fæstevæsen

Kontrakten mellem godsejeren og fæstebonden om fæste/leje af fæstegården kaldes et fæstebrev. Det skulle fra 1719 indføres i autoriserede protokoller, som af en eller anden grund først er bevaret på Birkelse fra 1737. Men derefter er de bevaret op til 1865 uden lakuner.

En del af fæstebøndernes afgifter bestod i udførelse af arbejde (hoveri) på hovedgårdens egne marker. Der var oprindeligt ikke lagt nærmere vedtægtsmæssige bestemmelser for omfanget af hoveriet, der rettede sig efter hovedgårdens behov. Som følge af en række hoveriforøgelser i det 18. århundrede, blev der under landboreformperioden fra regeringens side gjort mange anstrengelser for at fastslå omfanget af det arbejde, bønderne skulle udføre.

Derfor findes i Birkelse godsarkiv en række hoveriprotokoller fra 1785, hvoraf det fremgår, hvad hver bonde har udført af hovarbejde dag for dag. Derved fås også et fint materiale til belysning af hovedgårdens drift.

Landboreformerne afspejles også i udskiftningsagerne for landsbyer under Birkelse, hvor Ingstrup fik sine overdrev og græsarealer udskiftet fra fællesskabet med andre byer i 1770.

Godsejerens offentlige administration

Godsejerne havde en række offentligretlige opgaver over for befolkningen i de underliggende landsbyer. Skatteopkrævningen er allerede nævnt. På linie hermed stod pligten til at stille soldater. Det resulterede som bekendt i stavnsbåndet i 1733, som officielt blev indført for at bønderkarlene ikke skulle stikke af fra godset. Der findes ikke meget materiale omkring stavnsbåndet i Birkelse godsarkiv, men dog en enkelt lægdsrulle fra 1735 og lidt korrespondance om rømninger fra godset. For de stak af alligevel trods alle forordninger og bestemmelser, de karle.

Godsejerne havde desuden pligt til at skifte efter godsets fæste- og husmænd, når de døde eller gik konkurs, d.v.s. foretage opgørelser over deres ejendele, gæld og tilgodehavender, for derefter at foretage en fordeling af evt. overskud mellem arvingerne. Da løsøret på fæstegårdene tilhørte fæsterne, var det ikke uden betydning for godset som helhed, hvordan generationsskiftet på fæstegårdene forløb. Fordringer i boerne var desuden ofte gæld til godsejeren.

I Birkelse godsarkiv findes skifteprotokoller helt tilbage til 1697 og frem til ophævelsen af de store godsejers skiftekompetance i 1851. Det er et materiale, som benyttes meget af slægtsforskere, fordi det oplyser slægtsforhold, men også af andre forskere, da der herigennem gives et indblik i, hvad fæstebønderne omgav sig med i stuehus og stald.

Hovedgårdens drift

Hvordan hovedgårdene under stamhuset blev drevet, kan vi følge gennem forpagtningskontrakter. De findes i arkivet fra 1724 til 1976. Fra midten af det 19. århundrede findes nogle få mejeribøger, der oplyser den daglige indvejmingsmængde af mælk og produktionen af smør og ost. Men ellers er de lange rækker af regnskaber den bedste kilde til belysning af godsets drift. De er bevaret for to perioder: 1811-1848 og igen for 1914-1954. For den mellemliggende tid er de desværre gået tabt.

Bygninger og jord

Gennem de bevarede inventarer og synsforretninger 1699-1850 kan vi komme inden for både på hovedgården og bøndergodset. Der er dog kun en enkelt synsforretning fra 1850, der også omfatter de private gemakker på Birkelse. Men forsikringslister over løsøre fra 1887 og 1894 kan supplere dette.

Birkelse ejede også en række kirker: Biersted, Jetsmark, Ste-num, Tolstrup og Åby. Det betød, at kirketien den indgik i godsets kasse, som så til gengæld skulle vedligeholde kirkerne. Derfor omfatter flere af synsforretningerne også kirkerne, ligesom der er bevaret opkrævningslister for kirketien den.

Det århundrede lange slid med grundforbedring af jorden afspejles i arkivalier både som sandflugt, dræning, åoprensning o.s.v. fra perioden 1759-1970.

Sammenfatning

Birkelse godsarkiv er således meget rigt på oplysninger. Det afspejler det arbejde og den indsats, der er ydet på godset gennem godt 300 år under skiftende strukturer og ydre forhold. Alt det, der er baggrunden for, hvad slægtsgårdsforeningen skal se på sin ekskursion til Birkelse i foråret. – God tur.

Birkelse

Årsmødeudflugten afsluttes med besøg på herregården Birkelse ved Åbybro.

Birkelse er den største herregård nord for Limfjorden og her ser man Danmarks største gårdsplads.

Birkelse gods omfatter foruden hovedgården Birkelse også avlsgårdene Erikkasminde, Gammel Toftegård, Ny Toftegård, Skeelslund og Tagmarken tilsammen 1423 ha. Endvidere udgør bøndergods, skov, eng og mose 1273 ha, så godsets samlede areal er 2702 ha.

Birkelse gods ejes af kammerherre, hofjægermester Erik Skeel og dennes søn Jørgen Skeel.

Birkelses historie er meget lang og meget interessant. Før reformationen hørte godset under Børglumbispen, og i 1540 afhændede kong Christian den Tredje godset til rigsråd Peder Ebbesen Galt. Hans søn Anders Pedersen Galt overtog Birkelse i 1552 og fik opført den midterste del af hovedbygningens hovedfløj. Tredje generation af slægten Galt solgte i 1589. Den nye ejer var fætteren Niels Eriksen Kaas. Han måtte i 1613 overlade godset til sine kreditorer, der året efter afhændede Birkelse m. v. til rigsmarsk Jørgen Lunge til Odden. Han gjorde sit bedste for at samle det spredte gods, og efter hans død i 1619 fortsatte enken Sophie Steensdatter Brahe disse bestræbelser.

I 1656 – tre år før sin død – skiftede Sophie Brahe med sine arvinger. Nevøen Mogens Christensen Skeel fik halvdelen af Birkelse, som han samme år mageskiftede for halvdelen af Odden til sin moster Ida Lunge, enke efter Otte Albrechtsen Skeel til Katholm. I 1660 overdrog hun denne halvdel af Birkelse til sin søn Otte Ottesen Skeel. Den anden halvdel af Birkelse tilfaldt i 1656 barnebarnet Kirsten Bille. I 1662 ægtede hun Otto Christensen Skeel til Vallø. Året efter solgte han sin hustrus part i Birkelse til fætteren Otte Ottesen Skeel.

Siden da har Birkelse gods gået i arv indenfor slægten Skeel.

Hovedbygningen består af tre fløje

Hovedfløjens midterste del er fra midten af 1500-tallet. I 1819

I 1864 blev hovedfløjen forsynet med kamtakkede kviste, som fjernedes igen o. 1960.

brændte sidefløjene, mens hovedfløjen blev reddet. Nogle år efter blev hovedbygningen bygget om, således at den gamle fløj blev forlænget med en toetages bygning i hver ende, og der opførtes to sidefløje mod øst ind mod avlsgården. De nedbrændte sidefløje havde ligget mod vest – ud i parken.

Endnu kan man i parken fornemme det gamle voldsted, der lå op til Rye å.

Avlsgårdens bygninger er for hovedparten ældre, men en moderne kostald til 160 malkekøer er bygget så følsomt ind i de gamle længer, at avlsgårdens harmoni ikke forstyrres.

Med sin beliggenhed ved vildmosen med de store græsarealer er Birkelse en gammel studegård.

I dag har Birkelse en meget fin malkekvægsbesætning, hvortil der ikke har været indkøbt hundyr i halvandet hundrede år.

OGN

Vrejlevs Kloster og kirke

Når årsmødedeltagerne søndag morgen aflægger besøg i Vrejlev kirke, skal de bemærke sig flere interessante detaljer omkring dem. Både kirken og den overfor liggende herregårdshovedbygning er værd at se nøjere på.

Allerførst skal man dog være opmærksom på, at vejen mellem kirken og herregårdens hovedbygning løber gennem den gamle klostergård. Dette ufølsomme vejanlæg blev etableret i 1920'erne.

Vrejlev Kloster var et nonnekloster i tilknytning til munkklosteret i Børglum. Det tilhørte præmonstratenserordenen, og blev oprettet i første halvdel af 1200-tallet.

Efter reformationen blev det kronens ejendom, og i 1575 mageskiftede kong Frederik den Anden Vrejlev Kloster med noget gods på Sjælland og den nye ejer var adelsmanden Jens Bille.

Siden har Vrejlev Kloster været i privat eje.

I dag hører der 245 ha til godset, der ejes af Troels Holst, hvis familie erhvervede det i 1932.

Hovedbygningen består af en stor vestfløj med tårn, den er væsentligst opført efter brand i 1914, og en middelalderlig nordfløj. Nordfløjen, der ligger parallelt med kirken, er i to stokværk. I stueetagen havde præmonstratensernonnerne deres repræsentationslokaler og for oven bag de mange små vinduer, var klostercellerne (nonnernes små værelser).

Avlsgården er bygget i 1932.

Kirken er opført som klosterkirke på Valdemar Sejrs tid. Det var oprindeligt en treskibet kirke med kor og apsis. I den senere middelalder fandt en gennemgribende ombygning sted, søndre sideskib forsvandt, et nyt kor opførtes og kirken blev til en toskibet hallekirke, hvor hovedskibet fik store stjernehvælve og sideskibet krydshvælv.

Sideskibets to østlige fag er indrettet til gravkapel med pulpitur overover. I kapellet ligger Peder Juel (død 1676) og hans slægt. Altertavlen er fra 1604, mens prædikestolen, trædøbefonten og det udskårne tralværk foran korkapellet er skænket kirken af Jens Juel og Ida Gøye i årene 1639-1644.

OGN

Slægtsgården Saksager

Af dyrlæge Ingv. Mølbjerg, Broust

Da Jens Sørensen og hans unge brud drog fra Hasseris ved Ålborg for at overtage gården Saksager i Vrejlev sogn i Hjørring amt, var det en begivenhed, der skulle få stor betydning – ikke blot for slægten, men også for den egn, der kom til at nyde godt af hans dygtighed og usædvanlige administrative evner.

I nogle håndskrevne erindringer fortæller Jens Sørensen om sin herkomst, barndom og ungdom. Disse skal her gengives i forkortet form. Han blev født 31. marts 1849, på en gård i Hasseris by. Hans fader havde i 1843 ved arv overtaget gården, som var på 110 tdr. land. Samtidig giftede han sig med en pige på kun 18 år. Der fødtes 7 børn i ægteskabet, der omtales som meget lykkeligt. Da Jens var 8 år, døde hans fader, kun 40 år gammel. Sønnen omtaler ham som en dygtig og oplyst mand. Moderen, der kun var 32 år, drev nu gården videre med bestyrer, indtil Jens kunne træde til, 19 år gammel. Da hans morfader døde, blev han som 16-årig en slags bestyrer på mormoderens lille gård.

For at udvikle hans selvstændighed, sender hun ham 17 år gammel til Hjallerup marked, for at handle på egen hånd. Da moderen udtrykte betænkelighed, sagde hans mormoder: »Han har ingen fader eller bedstefader, så vi må vove det.« Han klarede sig udmærket, og havde siden stor lyst til at handle.

I 1864 var hjemmet i Hasseris beslaglagt af prøjserne. Det skabte en del besvær og ødelæggelse, men fik ret hurtigt ende.

I 1866-67 var han fem måneder på Vallekilde højskole. Det var den gang noget usædvanligt. Navnlig bedstemoderen var bange for at sende ham så langt bort, og hun frygtede, at han skulle komme hjem som en indbildsk person, der ikke ville tage fat, som han plejede. Men Jens og moderen, der sammen havde hørt Ernst Trier holde foredrag, stod fast, og det fortrød de ikke. På højskolen vakte han opsigt med sit jyske sprog, og en naiv københavner tvivlede på, at han kunne læse og skrive, hvilket han dog var i stand til at bevise. Han beskriver iøvrigt opholdet på skolen som en meget lykkelig tid.

Fra sit 19. til sit 23. år var han bestyrer hos moderen på den nu 120 tdr. land store gård. Denne opgave løste han så godt, at moderen til en slægtning udtalte, at hun aldrig havde haft det så roligt og godt, siden hun blev enke.

Imidlertid havde Jens truffet den pige, der skulle blive hans hustru. Han begyndte derfor at søge efter en passende ejendom, men gårdene var meget dyre søndenfjords. Da han tilfældigt hørte, at en gård på Vrå-egnen var til salg, tog han derop – nærmest af nysgerrighed. Han havde aldrig før været så langt mod nord. Men nogle dage efter tog han sammen med en svoger op og købte Saksager, som det drejede sig om. Prisen var 19.300 rdl. med besætning og 145 tdr. land. Men skønt bygningerne for størstedelen var simple, besætningen tarvelig, og jorden stærkt udpint, blev det anset for et godt køb.

Vi lader nu Jens Sørensen selv fortælle: »Den 2. april 1872 overtog min hustru og jeg så gården. Vi var begge kun 23 år, men vi var enige om at stille små krav til vor livsførelse, og at tage fat på gårdens jorder og bygninger, så godt vi kunne. Vi var nemlig begge vant til arbejde og nøjsomhed. Vore bedsteførelde og forældre var nemlig husmandsbørn, som ved flid og sparsommelighed havde arbejdet sig frem til velstand.

Denne lære havde de givet os med som en væsentlig del af vor arvelod, og vi har så vidt muligt ladet den gå videre til vore egne børn.«

Fra 1872 gik priserne på landbrugsvarer opad i nogle år, hvilket i høj grad bidrog til, at Jens Sørensen de første fem år kunne opføre to nye staldbygninger og endda betale noget af på gælden, som var 28.000 rdl. deraf de to til kreditforeningen.

I 1877 blev Jens Sørensen valgt ind i sognerådet for Vrejlev-Hæstrup kommune.

Hermed begyndte han sin karriere i det offentlige liv. Han blev 1883 valgt ind i amtsrådet, som han var medlem af i 28 år. Formand for Hjørring slagteri i 24 år. Først vurderingsmand i kreditforeningen og siden meddirektør i seks år. Fra 1906-14 medlem af landstinget. Dertil kom andre tillidposter.

Gården Saksager

Da Jens Sørensen og hustru overtog Saksager i april 1872, var den som omtalt meget forsømt. Laden var fra 1866, ellers var de andre huse gamle. Det gjalt også stuehuset. Ingen vidste, hvor gammelt det var. Det lod sig dog sætte i stand, og det er i hovedsagen det samme stuehus, der står endnu, smukt vedligeholdt og restaureret.

I 1874 blev der bygget en ny kostald med plads til 32 malkekøer og 8 stude.

I østenden af stuehuset blev der indrettet en mejeristue, hvis gulv var sænket 6 trin i forhold til stuehusets.

Besætningen var altid på 32 køer, der blev suppleret ved indkøb. I kostalden var der plads til 24 fedesvin – men ingen opdræt af kreaturer.

Der var tre karle, som passede hestene, fodrede køerne og gjorde markarbejde. Malkningen udførtes af to piger og en mejerske, der forestod mælkenes behandling til smør. Dertil havde man en kærne, der dreves af en mindre hestegang. I 1894 gik man over til at levere mælken til Poulstrup mejeri »Alfaholm«.

Saksager blev med årene en smuk og veldrevet ejendom. Den skilte sig ud fra de andre gårde i sognet ved at udhusene var kalket gule. Det var nyt og ukendt, men efterhånden dukkede der flere gule gårde op i landskabet, og man kom til den erkendelse, at det var udtryk for, at her boede en grundtvigianer, fremskridts- og venstremand. Pionererne indenfor højskolen havde bragt skikken med fra Sjælland.

Et særligt kapitel i gårdens historie udgjorde handelen med heste, som Jens Sørensen havde et særligt talent for, og som gav god fortjeneste. Handelen var især koncentreret omkring Hjallerup marked.

Herom fortæller Emil Saksager: »Der var altid handel med de allerbedste heste dagen før markedet åbnede, (forpranget) og der var vi altid med – engang med hele 7. Hvert år, når vi kom ind på pladsen, kom de samme tyskere og købte fire heste af min fader. Når de solgte heste var leveret og betalt, skulle vi til at købe magre, men gode heste igen, og der var 11-12.000 at vælge imellem.«

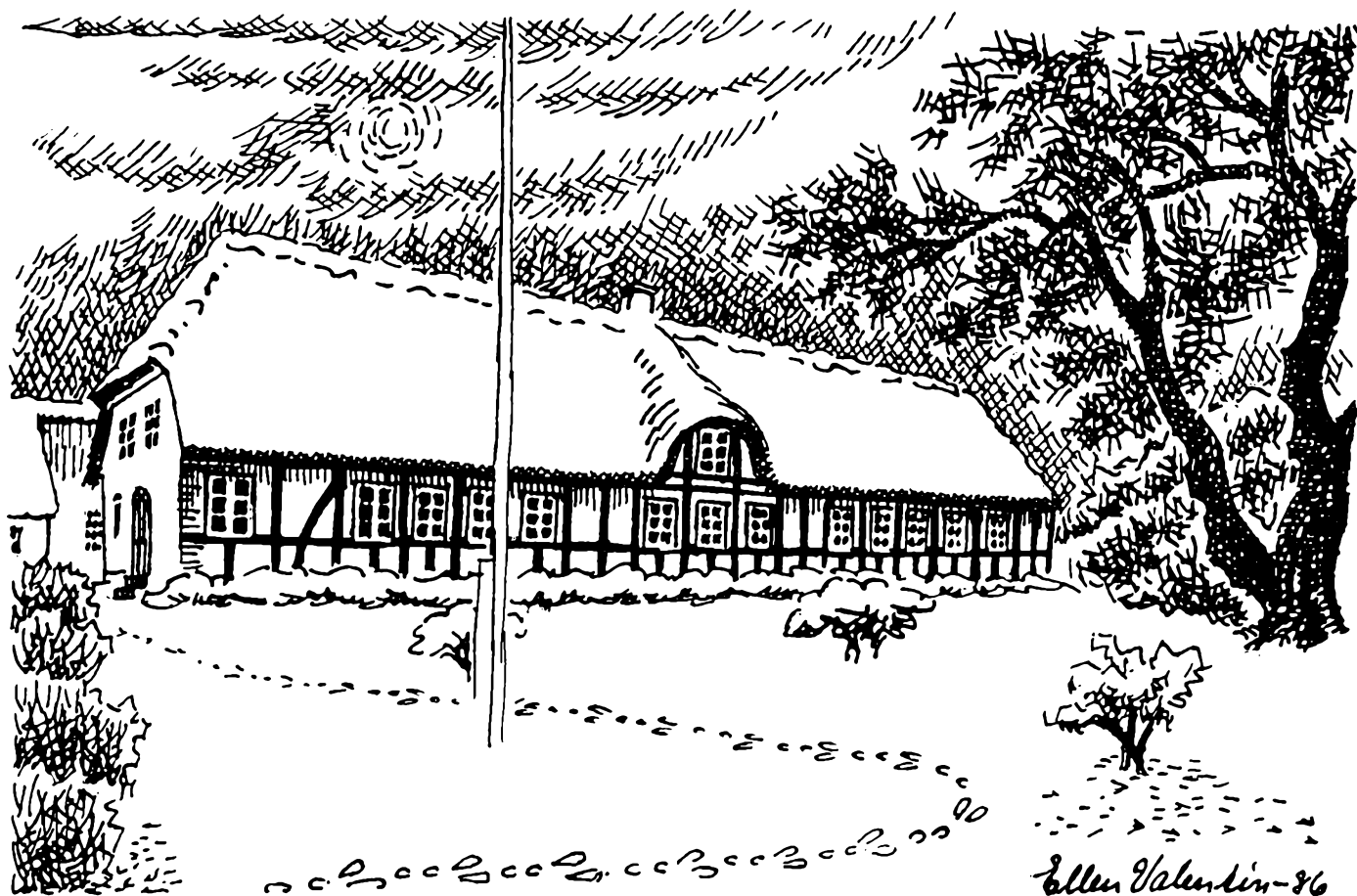
Emil husker, at de et år fandt og købte 4. brune heste, næsten ens af lød og størrelse, han glædede sig allerede til at få dem hjem. »Men så kom der en mand fra Viborg og købte dem. Min fader viste ham sin lommebog med adresse på sælgerne og den pris, han selv havde givet. Manden fik nu den besked, at ville han have hestene, så skulle de koste 100 kroner mere for hver, og det tilbud modtog han. Vi stod så uden heste at tage med hjem.

Vi var dog så heldige at få købt et par sorte hopper, og en time senere en mørkerød hoppe. Og netop som vi var ved at forlade pladsen, fik vi øje på en hoppe nøjagtig magen til, som også blev købt. På hjemvejen holdt vi ind på Jerslev kro. Blandt de mange gæster var der to købmænd fra Hjørring, og da de så de to røde hopper, ville de gerne købe dem. Min fader sagde, at det kunne de godt, men han ville tjene 150 kroner pr. stk. Efter nogen parlamententeren købte de hestene til den forlangte pris. Grunden var nok den, at de havde tillid til min fader.«

Når Jens Sørensen havde godtaget en hest, er det åbenbart, at den steg 100 kroner i pris.

De havde så kun de to sorte hopper at tage med hjem. Det

Orientering om Dansk Slægtsgårdsforening

Lundshøj ved Egense (Sydfyn).
Gården blev flyttet ud i 1787 og stuehuset er fra dengang.
Gården ejes af Sigrid og Aage Nielsen, der er 6. generation.
(Tegning: Ellen Vallentin.)

SLÆGTSGÅRDEN
LÆR AF FORTIDEN - LEV I NUTIDEN - VIRK FOR FREMTIDEN

Dansk Slægtsgårdsforening blev stiftet i Odense den 5. juli 1941.

Initiativet til oprettelsen af Dansk Slægtsgårdsforening kom fra Als. Foranlediget af journalist Christian Dams artikler i ugebladet *Illustreret Familiejournal* om danske slægtsgårde indbød forstander Frede Terkelsen, Danebod Højskole til møde på Højskolen den 5. april 1941, og medindbyder var *Familiejournalen* og Sønderborgs presse.

To måneder senere stiftedes »Foreningen til Bevaring af danske Slægtsgaarde.« Et udslag af tiden ses i mottoet »Fædrene Jord og fædrene Arv, værnes må til egen Tarv.«

Dette blev senere erstattet af foreningens nuværende motto:

»Lær af fortiden – lev i nutiden – virk for fremtiden.«

I 1957 skiftede foreningen navn til Dansk Slægtsgårdsforening.

Om Slægtsgårdsforeningen

Dansk Slægtsgårdsforenings formål er »at værne og bevare de danske slægtsgårde, således at de forbliver i slægtens eje og derigennem også at give de medlemmer af slægten, som ikke forbliver på fødegården, et fast holdepunkt, et sted, hvor de kan bevare forbindelsen med den rod, hvorfra de er rundne.« (§1).

Som medlem af Slægtsgårdsforeningen kan optages enhver, der er interesseret i foreningens virke. (§ 2.)

Ved foreningens møder har alle medlemmer stemmeret, men til medlem af hovedbestyrelsen kan kun vælges slægtsgårdsejere.

Ved slægtsgård forstås landbrug, der ved arv eller familieoverdragelse er i mindst 3. generations besiddelse (eje, fæste, forpagtning).

Som medlem af Dansk Slægtsgårdsforening modtager man 6 gange årligt foreningens tidsskrift »Slægtsgården«, som indeholder organisatorisk stof, landbrugspolitisk stof og kulturhistorisk stof.

Slægtsgårdsarkivet i Ringsted indsamler, registrerer og bevarer medlemmernes indsamlede oplysninger om slægtens ejendomme.

Slægtsgårdsarkivets medarbejdere udfører slægts- og gårdundersøgelser for medlemmerne efter nærmere aftale.

Slægtsgårdsarkivets priser

Folketællingsundersøgelse	kr.	60.-
Slægtsgårdsdiplom	kr.	150.-
Undersøgelse til diplom - efter aftale	vejl. kr.	400.-
Gårdhistorisk undersøgelse - efter aftale ...	kr.	6.000.-

Gennem »Jens og Anna Jensens fond« har Dansk Slægtsgårdsforening mulighed for at yde billige lån til unge landmænd, der overtager slægtsgårde, og yde rejsestipendier til unge landmænd under uddannelse.

Når man melder sig ind i Dansk Slægtsgårdsforening bliver man medlem af landsforeningen. Men der findes i det meste af landet lokalforeninger, som arrangerer møder og udflugter, og hertil bliver man automatisk indbudt.

Hvert år omkring 1. juni afholdes årsmøde. Der er tradition for at besøge skiftende lokalforeninger, og foruden selve årsmødet og festsaftenen, er der dagen efter en heldagsudflugt, hvor man får lejlighed til at lære egnen at kende.

Dansk Slægtsgårdsforening er uden partipolitisk engagement, men vil bevare selvejet i dansk landbrug, og foreningen betragter sig selv som et kulturelt supplement til de landøkonomiske foreninger.

Dansk Slægtsgårdsforenings landsformand – gårdejer Carl Martin Christensen, Kaaregaard, Badstrupvej 39, Badstrup, 5485 Skamby.

Carl Martin Christensen overtog i 1969 sit hjem – Kaaregaard, der er beskrevet side 3 i dette orienteringsskrift.

Siden 1974 har han repræsenteret Det konservative Folkeparti i Sønder sø Kommunalbestyrelse og er formand for skole- og kulturudvalget.

I valgperioden 1984-1987 var Carl Martin Christensen tillige medlem af Folketinget. I 1987 valgtes han til formand for Slægtsgårdsforeningen.

Carl Martin Christensen er anden generation i Dansk Slægtsgårdsforenings formandsstol, idet hans fader – Chr. R. Christensen var foreningens formand fra 1958 til 1977.

Slægtsgårdsbegrebet

For 200 år siden gennemførtes landboreformerne, og især to forhold fra dengang, spores i landbruget i dag. Det ene er jordfordelingen, den måde, hvorpå den enkelte gård fik samlet sin jord på, og det andet er ejerformen.

Fæsterne blev først arvefæstere og senere selvejere.

Ordet arvefæste lagde op til generationsskiftet.

Det simple fæste havde været på fæsterens livstid, og det gamle familiemønster, hvor der jævnligt var stor aldersforskel på ægtefællerne, forhindrede generationsskiftet indenfor familien.

Slægtsgårdsbegrebet, en gård der er i 3. generations eje eller brug, er hovedsagelig udviklet efter landboreformernes gennemførelse.

De gamle fæstebønder så helst, at deres egne sønner og døtre var vel etablerede på andre gårde, før end de selv gik på aftægt eller på anden måde gav gården fra sig.

Der findes slægtsgårde, som kan føres både 200 og 300 år tilbage i samme slægt, men de er få. Derimod er der mange gårde, som nærmer sig de 200 års slægtsgårdsjubilæum, for med selvejets indførelse ændredes interessen for gården.

Slægtsgårdsdiplom

Medlemmer af Dansk Slægtsgårdsforening kan for et mindre kontant vederlag få udarbejdet et Slægtsgårdsdiplom.

Adresser:

Dansk Slægtsgårdsforenings sekretariat:

Fru Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte.
Tlf. 02 80 25 37 (efter kl. 17.00).

Slægtsgårdsarkivet, »Klostergården«, Ole Hansensvej 3, 4100 Ringsted.

Tlf. 03 61 25 35 (onsdage 11.00-15.00 samt efter aftale).

Arkivar: Else-Margrethe Ransy. Tlf. 01 37 73 22.

Gårdundersøgelser: Bo Johansen. Tlf. 01 11 67 20.

Tidsskrift for Dansk Slægtsgårdsforening - »Slægtsgården«.

Redaktion: Ole G. Nielsen, Lundforlundvej 8, 4200 Slagelse.

Tlf. 03 58 40 16.

Jens og Anna Jensens Fond samt henvendelse om rådgivning ved generationsskifte sker til landsformanden - Carl Martin Christensen, tlf. 09 85 11 74.

En dansk slægtsgård

Kaaregaard i Badstrup, Søndersø kommune på Nordfyn ejes af Kate og Carl Martin Christensen, der er 8. generation på gården.

Denne beskrivelse af en slægtsgård bygger på Gudron Kloppenborg-Skrumsagers artikel om Kaaregaard bragt i »Slægtsgården« nr. 257 august/september 1985.

Kaaregaard er en gammel mensalgård, d.v.s. den hørte til kirkens gods. I slutningen af 1600-tallet var den en kort tid i privat eje, hvorefter Kronen købte gården tilbage og lagde den under det netop oprettede ryttergods.

I 1718 solgte Kronen sine 4 gårde i Badstrup til kammerherre Christian Carl von Gabel. Han solgte dem året efter til grevskabet Gyldensteen.

I de næste halvandet hundrede år var Kaaregaard fæste under Gyldensteen, indtil Frants Nielsen i 1854 købte sin fæstegård til selveje.

Ældst kendte beboer på gården er Morten Knudsen, der nævnes i 1542. Der kendes en del til senere ejere, men først med Hans Jørgensens fæstebrev af 1738 kom den nuværende slægt på gården.

Hans Jørgensen (1699-1764) og hans kone Kirsten Rasmusdatter (1692-1768) menes ikke at være født i sognet, men da kirkebøgerne mangler, kan man ikke vide noget sikkert om deres familieforhold.

I Hans Jørgensens tid blev gårdene i Badstrup reguleret såle-

des at to gårde blev nedlagt, og de tre tilbageværende fik lige meget jord.

Hans Jørgensens svigersøn Morten Jensen (1726-1801) fik fæstebrev på halvdelen af gården i 1758. Han blev gift med Maren Hansdatter. Den anden halvdel fik han ikke fæstebrev på, men han drev hele gården. Han har måske været velstillet og dygtig, for der kom tilsyneladende velstand på gården efter ham.

Morten Jensens datter Kirsten Mortensdatter blev gift med Niels Clausen (1766-1808). Han var fra Nr. Nærå sogn. I 1796 fik han for 133 rd 2 mk fæstebrev til gården fra herregården Gyldensteen.

Han skulle forrette hoveri hvert år: 10 pløje- og harvedage, 36 andre spanddage og 35 gangdage.

Da Niels Clausen døde tidligt giftede enken sig, og den nye mand på gården hed Kristen Rasmussen (1778-1851), han var fra sognet og de fik fæstebrev på gården.

I 1823 afstod de gården til Frants Nielsen (1793-1886) fra Melby, som i 1822 var blevet viet til Karen Nielsdatter. Hun var datter af Niels Clausen og Kirsten.

Tre gange var gården gået videre til en datter og svigersøn, skønt der i to af familierne også havde været sønner.

Det blev Frants Nielsen, som i 1854 købte slægtsgården fri af fæsteforholdet til Gyldensteen. Han blev dermed gårdens første selvejerbonde.

Hans søn Christian Frandsen (1824-99) overtog i 1868 gården og giftede sig med Ane Marie Rasmussen fra Tåstrup i Lunde sogn. De fik 5 sønner. Nr. fire hed Martin Christensen (1871-1905). Han blev elev på Ryslinge højskole, og senere var han aktiv i gymnastik- og skytteforeningen. Som soldat blev han underkorporal.

I 1899 døde hans fader og tre år senere overtog han gården. Samme år blev Martin Christensen gift med Karoline Nielsen (1877-1928) fra Skamby. De fik kun et barn sammen – Christian Rasmus Christensen født 8. april 1903. Kort efter brylluppet fortalte Martin Christensen sin kone, at han var alvorlig syg af tuberkulose. Han døde i 1905 og efterlod sig en ung enke og den 2½ år gamle søn – Christian.

Karoline stod nu tilbage med den store opgave at føre slægtsgården videre for sin lille dreng. Det blev for uoverskueligt for hende, og hun valgte at sælge gården og flytte til sine forældre i Skamby.

Hun blev dog hurtigt klar over, at dette var en håbløs situation, og hun besluttede lykkeligtvis at købe gården tilbage.

Det må have været en stor og vanskelig beslutning, som vidner om en kvinde, der både har haft mod, karakterstyrke og kræfter til at erkende sin fejltagelse og ændre den.

1. november 1906 flyttede hun så tilbage til Badstrup med Christian og sine forældre. Der begyndte nu en slidsom årrække med at få økonomien i orden igen, men det var fremgangstider for landbruget, og kravene var ikke så store. Allerede i 1921 var gården gældfri efter salg og genkøb. Heldigvis fik hun i 1907 en bestyrer Anton Olsen (1884-1937) fra Kløv ved Thisted. De giftede sig senere, og i 1910 kom der en lillesøster Marie på gården. Der skulle nu komme nogle lykkelige år for den lille familie, med voksende velstand og gode forhold for landbruget.

Årene op til første verdenskrig var gode tider, og på gården blev der skabt en fin besætning af R.D.M. køer. Stammoderen var en kalv, som Karoline havde haft med fra forældrenes gård, da den blev solgt. Denne besætning skulle blive elitebesætning helt op til 1960'erne, og i tidens løb er der solgt mange avlstyre fra den.

Fra århundredeskiftet og frem kom der gang i de tekniske

fremskridt indenfor landbruget. Den første selvbinder kom til gården 1907, og den blev købt i fællesskab med naboen. 31. oktober 1908 blev det elektriske lys for første gang tændt på gården. Det var i elektricitetens spæde barndom, og der var mange, der var skeptiske. Installationerne var da heller ikke alt for gode, så i de første tiår opstod der mange gårdbrande. Elektriciteten medførte også køb af tærskværk.

I 1922 blev der indlagt vand på gården, og det var en stor lettelse, at man slap for at slæbe vandet til alle dyrene. 1923 kom den første bil til gården og i 1927 radio og telefon. Centralvarme 1930 og 3 år senere badeværelse med træk og slip. Malkemaskinen, som kom i slutningen af 30'erne, blev en skuffelse, og den blev ret hurtigt gemt væk. Den stod så ubenyttet til 1953, da det ikke længere var muligt at skaffe folk til håndmalkning.

Der kom traktor på gården 1952, og de sidste 2 gamle heste måtte væk 3 år senere. De havde nærmest stået til pynt de sidste år.

Der var blevet opført en ny staldlænge 1907, og i 1911 en ny svinesti, så der nu var grundlag for produktion af ca. 50 slagtesvin om året. 1913 blev gården frilagt, og haven fik stort set det udseende, den har i dag. Stråtagene på udbygningerne blev udskiftet med cementtag 1919.

Christian havde fået tilbud om at studere, men havde ikke spor lyst, så det blev besluttet, at han skulle følge i sin fars fodspor, og engang overtage slægtsgården i Badstrup. Efter sin konfirmation blev han karl derhjemme, og han begyndte ret hurtigt at interessere sig for politik og samfundsproblemer. Genforeringsproblematikken og grænsedragningsstriden var nogle af tidens store emner, som han var meget optaget af. Han blev medlem af K.U. og traf for første gang Christmas Møller, som senere skulle få stor betydning for ham.

Det var under arbejdet i Konservativ Ungdom, hvor Christian R. Christensen var landsformand 1929-32, at han traf Ellen Margrethe Kristensen. Hun var fra Thisted, hvor hendes fader var tømrermester.

De havde mødt hinanden i 1925 og først den 19. januar 1933 blev de gift. Christian R. Christensen havde overtaget gården 1. november 1932.

Chr. R. Christensen koncentrerede sig i disse år helt om landbruget, og det politiske arbejde gled i baggrunden, selvom han var kandidat i Ottestrup kreds. De gik igang med modernisering af stuehuset sidst i 30'erne. Det gamle stråtag blev erstattet af rødt tegl, og der kom kvist til gården og værelser på loftet. Karlekamrene blev moderniserede ved samme lejlighed. Alt dette kostede 5000 kroner, men folk sagde alligevel de var tossede, at bruge så mange penge til modernisering.

Som følge af sin kvægbrugsinteresse var Chr. R. Christensen med til at stifte Nordfyns Kvægavlsforening, som han var formand for i 22 år. Ellen blev sekretær lige så længe.

Det var en travl tid for Ellen, med 3 små børn, husholdning, sekretærjob og krigsvanskeligheder. Fra 1941 fik hun også ansvaret for meget af gårdens drift, da Chr. R. Christensen kom i Folketinget som suppleant for Christmas Møller, der måtte flygte til London.

Chr. R. Christensen engagerede sig i mange ting, i årene 1958-1977 var han landsformand for Dansk Slægtsgårdsforening, han var med i kommunalpolitik, amtsrådsmedlem og folketingsmand i 13 år.

Den 11. marts 1969 overdrog Ellen og Chr. R. Christensen gården til sønnen Carl Martin Christensen.

Som faderen har han været på Ryslinge Højskole og Dalum Landbrugsskole. Han blev også medlem af K.U., hvor han traf Kate Jørgensen. De blev gift 3. april 1969 og er 8. generation på Kaaregaard.

arbejdsheste. I 1920'erne, da hans fader boede i Vrå, kom Emil Saksager ofte kørende ad vejen fra Årup til Vrå, og fra min tidligste barndom husker jeg, når Saksagers befordring kom kørende oppe på landevejen – en charabanc med to hvide heste for. Emil Saksager var den perfekte kusk, der lod hestene trave med fornemt afmålte skridt, mens seletøjets beslag glimtede i solen.

Det var naturligtvis en særlig oplevelse at få lov til at age med, og Emil Saksager holdt sig ikke for god til at invitere en fodgænger til at køre med. Vi lærte ham på den måde at kende som en stor børneven.

Både vogn og seletøj opbevares nu på Saksager som slægtsklenodier. Ved gårdens brand 1975 var vognen nær blevet flammernes bytte, men ved en energisk indsats fra brandvæsenets side, blev den reddet.

Emil Saksager husker tydeligt nogle hændelser i forbindelse med gendarmsslaget på Store Brønderslev marked 1886, da han var 6 år gammel. Herom fortæller han: »To karle var kommet op at slås i et telt, og der gik så to gendarmere ind for at vise dem ud, og de slog den ene. Det var nok til, at mange markedsgæster overfaldt gendarmene med stokkeslag.

Der var seks gendarmere til hest og seks til fods. Heldigvis var dommeren fra Hjørring til stede, og han overtalte gendarmene til at retirere. Efter at der var gået en time, kom markedshandelen i gang igen.

Når jeg husker det, er det fordi en af vore karle var med til at slå, og ham var jeg glad for, for når han pløjede fik jeg lov til at holde ploven.

Dagen efter kl. 9 kom en politibetjent for at hente ham til indsættelse i Hjørring arrest. Jeg husker, at jeg sad ved siden af ham i folkestuen og græd, fordi han skulle i fængsel.«

Emil Saksager omtaler også, at han den 2. november 1908 var til et folkemarked i Ålborg, hvor han fæstede en karl til en årlig løn af 260 kroner. Markedet blev holdt i Peter Barkesgade. Karlene og pigerne, som søgte plads stod på den ene side af gaden og gårdejerne på den anden. Hvis der var en, som de mente at kunne bruge, gik de over til vedkommende for at indlede forhandlinger. Blev der opnået enighed, gik de ind på en beværtning, hvor gårdejerne spenderede. Emil Saksager mener, at disse folkemarkeder blev forbudt 1910.

Da Emil Saksager i 1960 overdrog Saksager til sin søn Esben, købte han hus i Tolne, og boede der til sin død, 93 år gammel.

Da faderen, Jens Sørensen, sad i amtsrådet sammen med etatsråd V. Larsen, Gårdbogård købte de i fællesskab og for egne midler Dalgård i Tolne med tilhørende Tolne skov. Der dannedes et aktieselskab, og mere jord blev købt og tilplantet. Der ansattes derpå en skovrider, som fik bolig på Dalgård. Tolne skov udviklede sig til en god forretning, og et værdifuldt

stykke natur var bevaret og forskønnet. Tolne skov havde været en hjertesag for Jens Sørensen Saksager, og da han trak sig tilbage overtog sønnen hans plads i bestyrelsen, en post han satte stor pris på og beholdt i 30 år.

Den 3. november 1960 forlod Emil Saksager gården, men det var ham en glæde, at den var bevaret for slægten i overskuelig fremtid.

Det var her i Tolne, mens han gik lange ture i skoven, at han genoplevede de vigtigste begivenheder i sit liv og møjsommeligt fæstede dem til papiret. Han var da omkring de halvfems. Sproget voldte ham noget besvær, men fremstillingen og tanken var altid klar. Han følte det som en historisk pligt at fortælle om sit eget og slægtens liv. Disse optegnelser giver os samtidig billedet af en hjertevarm og livsglad mand – redelig i al sin færd – som han huskes af dem, der har kendt ham.

Emil Saksager døde den 20. februar 1974 og hans kone født Zacharias døde den 31. januar 1981. De ligger begravet på Vrejlev kirkegård.

Esben Saksager, i hvis lod det faldt at løfte slægtsarven, er født den 13. juni 1930. Han blev den 13. marts 1960 gift med Ingrid Jørgensen født 31. marts 1933. De har børnene Erik og Kirsten, som nu er voksne. Da Esben overtog gården bestod husdyrholdet af 8 heste, 23 malkekøer plus opdræt og 100 svin.

Han tog straks fat på at indrette gårdens bygninger og drift efter tidens krav. I 1966 blev der bygget ny kostald til 40 køer med opdræt. Efter at gårdens udlænger var nedbrændt i sommeren 1975, blev kvægbesætningen solgt, og der blev bygget svinestalde til 65 søer og til en årsproduktion af o. 1200 slagtesvin. Der blev indkøbt en hel ny sygdomsfri besætning.

Da Saksagers jord er let sandmuldet jord af god bonitet, blev markdriften lagt om med hovedvægten lagt på salgsafgrøder til fabrik.

Til gården hører nu 160 tdr. land og 120 tdr. land i forpagtning, og der leveres mellem 5-6.000 tdr. kartofler årligt.

Denne driftsform har vist sig at give et rimeligt udbytte, så Saksager i dag fremtræder som en veldrevet virksomhed.

Med hensyn til arvefølgen tegner fremtiden også lys, idet sønne Erik, der er den fødte landmand, i 1986 blev medejer af Saksager. Han har selv en ejendom i nærheden, hvor han bor sammen med sin kone Inger Lis. Hun er ansat på et kontor, men går ikke af vejen for at tage en tårn med i landbruget, når det er påkrævet. Den har sønnen Emil – en lille spilopmager på to år. Så når Saksager åbner sine døre for Slægtsgårdsforeningens medlemmer den 28. maj, vil der være tre generationer til at tage imod.

Ingv. Mølbjerg

Løjtnant von Buddinge var slægtsgårdsejer

I 1988 udsendte Asger Møller bogen »Min navnkundige Oldefar Løjtnant v. Buddinge og andre slægtninge« (Forlaget Aros).

Vi kender alle Hostrups skuespil Genboerne og den farverige løjtnant von Buddinge, men de færreste kender til personen bag denne teaterfigur. Med Asger Møllers bog får vi historien om proprietær Jørgen Møller til Marielyst i Buddinge, som var løjtnant i Buddinge ridende Korps.

Forfatteren er oldebarn af den navnkundige officer.

I sin bog fortæller han om slægten fra Anders Jørgensen Møller, bonde og møller i Aabøl, Nordslesvig, der levede i 1700-tallets første halvdel til sin fader snedkermester Lars Møllers død 1970.

Vi får kendskab til familien og de indgiftede familier.

En meget spændende måde at skrive sin slægtshistorie på, og for den der vil skrive en slægtsbog, er denne bog om løjtnant v.

Buddinge ganske inspirerende.

Når Jørgen Møller blev uødeliggjort som en national udgave af baron von Münchhausen, skyldes det, at Hostrup har oplevet ham på værtshuset Solen ved Kulturvet.

Jørgen Møller var løjtnant i Buddinge ridende Korps, som hans fader – Jørgen Møller havde oprettet.

Buddinge ridende Korps var et velment forsøg på at skabe en slags hjemmeværn i de nordsjællandske sogne, som skulle forhindre engelsk landsætning af tropper. For netop den naive tro på at englænderne kun ville landsætte syge soldater medførte i 1807, at der blev landsat 12.000 mand. Da man ikke var i krig leverede landet proviant til den engelske flåde. (Det er samme godtroende opfattelse som stadig råder blandt tilhængerne af den danske fodnotepolitik!).

Løjtnant Niels Møller gjorde et ihærdigt forsøg på at overbevise nordsjællænderne om sin faders gode idé, et korps i hvert sogn. På stamværtshuset Solen i Pustervig ved Kulturvet forsøgte han at opflamme sine »landsmænd« og det var under disse hvervningsmanøvrer, at han fortalte om sine militære bedrifter og andre mere fantasifulde hændelser.

Tilmelding til Dansk Slægtsgårdsforenings årsmøde

i Hirtshals den 27. og 28. maj 1989

Tilmelding kan kun ske skriftligt, gerne hurtigst muligt, til Slægtsgårdsforeningens kasserer og sekretær Inger M. Hansen, Bjerggårdsvænget 9, 2840 Holte, senest den 6. maj, hvorefter deltagerliste m.m. vil blive fremsendt sammen med girokort til indbetaling af mødeudgifter.

Følgende deltagere tilmeldes (skriv tydeligt):

Stilling _____

Navne _____

Adresse _____

Evt. telefon _____

Ønsker at køre med bus om søndagen _____

Ønsker at køre hele turen med bus med påstigning i _____

Ønsker at køre med bus fra Sjælland med påstigning i _____

Eftermiddagskaffe _____ personer

Middag _____ personer

Frokost/udflugt _____ personer

Hotelophold

Dobbeltværelse _____ personer

Lejlighed _____ personer

sammen med _____

Tilmelding bedes om muligt indsendt samlet.

Alle udgifter vil blive opkrævet på giro.

Ønsker privat indkvartering _____

Kupon til eget brug

Ønsker at køre med bus om søndagen _____

Ønsker at køre hele turen med bus med påstigning i _____

Ønsker at køre med bus fra Sjælland med påstigning i _____

Eftermiddagskaffe _____ personer

Middag _____ personer

Frokost/udflugt _____ personer

Hotelophold

Dobbeltværelse _____ personer

Lejlighed _____ personer

sammen med _____

Velkommen til nye medlemmer:

Gårdejer
Torben Fisker
Gammelagergård
Veddevej 33
4295 Stenlille

Gårdejere
Annelise og Erik Petersen
Faubogaard
Kalundborgvej 33
4460 Snertinge

Gårdejer
Niels Graae og frue
Torpegaard
Torpevej 5
4593 Eskebjerg

Gårdejer
Knud Larsen
Oddenvej 30
Tengslemark
4500 Nykøbing Sj.

Fhv. købmand
Hans Augustesen
Skraavej 12
4700 Næstved

Proprietær
Knud Aage Højland Petersen
Kildegaarden
Kildegaardsvvej 1
Ø. Stillinge
4200 Slagelse

Gårdejere
Ester og Folmer Anker Kofoed
Kannikegaard
Simblegaardsvvej 3
3782 Klemensker

Anne Marie og Chr. Martinussen
Svinget 24
5500 Middelfart

Gårdejere
Kathrine og Christian Schmidt
Brandshøjvej 1
6430 Nordborg

Gårdejer
Gerda Thymann Pedersen
Stenbjerggårdsvej 24
9700 Brønderslev

Gårdejere
Margrethe og Carl Åge Jørgensen
Pilehavegård
Nåbyvej 7
4160 Herlufmagle

Godsejere
Lili og Ib Lemvig
»Algstrup«
Galtebjergvej 5
4591 Føllenslev

Gårdejere Susanne Seierskilde
og Gert Pedersen
Jonstrupgård
Jonstrupvej 3
4140 Borup

Gårdejer
Karl Poulsen
»Lilasgård«
Høve Bygade 12
4550 Asnæs

Gårdejer
Christian Boehm
Kammerherregaarden
Højskolevej 19
Vedskølle
4600 Køge

Gårdejer
Vagn Leth Larsen
Langebjergvej 2
4573 Højby

Gårdejere
Lisbeth og Niels Chr. Nielsen
Bendtsgaard
Roskildevej 92
Freerslev
3400 Hillerød

Gårdejere
Else og Viggo Matzen
»Enggaarden«
Vesterballe 12
Brandsbøl
6430 Nordborg

Gårdejer
Poul Jensen
Korupvej 62
Veddum
9560 Hadsund

Gårdejere
Birgit og Evald Jørgensen
Rådalgård
Høvevej 9
4261 Dalmose

Jessie og Karl Pedersen
Spånagervej 6
Ørslev
4200 Slagelse

Gårdejere
Tove og Frimodt Olsen
Krogsgård
Skolegade 4
Skørpinge
4200 Slagelse

Elna og Hans Erik Hansen
Bygaden 29
Høve
4261 Dalmose

Forsøgstekniker
Jørgen Skovbæk
Gartnervang 2 D
4000 Roskilde

Fhv. viceskoleinspektør
R. Henneke
Kristinelundsvej 39
4200 Slagelse

Gårdejere
Karen og Erling Skovby
Kaløvej 58
4990 Saksøbing

Gårdejere
Birthe og Aksel Bonde
Midtvej 4
Stevning
6430 Nordborg

Gårdejere
Pouline og Anders Nielsen
Nr. Møllegaard
Nørremøllevej 50
Skallerup
9800 Hjørring

KRONIK

B. S. Ingemann i 200-året for hans fødsel den 28. maj 1789

Sognepræst ved Sct. Pouls kirke i Korsør – Ulla Kiel – fortæller i denne kronik om salmedigteren B. S. Ingemann

Digteren Bernhard Severin Ingemann blev student i 1806. Under Københavns bombardement i 1807 var han medlem af studenterkorpset og havde tjeneste på volden. Da den spinkle student kom med sit gevær, sagde en gammel kone: »Herregud, skal han også med.« Ingemanns salmedigtning hører næppe til den kraftigste del af den danske salmeskat.

Johannes Loft har i en salmekommentar sagt, at salmen 'Glaude Jul' bedst egner sig til at nynnes af mor, når hun koger klejner.

Manden er spinkel. Hans salmedigtning er spinkel, men det spinkle skal også med.

Ingemanns stil er præget af fred og glæde og landlig idyl, men de toner skal også med i tidens jag og jammer.

Han er let tilgængelig. Da man arbejdede i kommissionen forud for Den danske Salmebog udrød et af medlemmerne, Bartholdy: »Grundtvigs salmer er for manges vedkommende vanskelige at forstå, men jeg er klar over, at hvis jeg kendt min Bibel bedre, ville jeg også forstå mere af salmerne, for 'vrævlet' har den gamle ikke. I Ingemanns sange og salmer er der meget fra den første barndoms tid i Torkildstrup præstegård på Falster. Der er fuglene, storken på bondens tag og sneglen, der med hus på ryg kunne kravle op ad en træstamme. Alt det bevarer han i sin erindring i fyrretyve år, til han kunne give det nyt liv i sine morgensange.

Drengår i Slagelse

Da Ingemann var ti år gammel, døde faderen, og moderen flyttede med sine yngste, hjemmenværende børn til Slagelse.

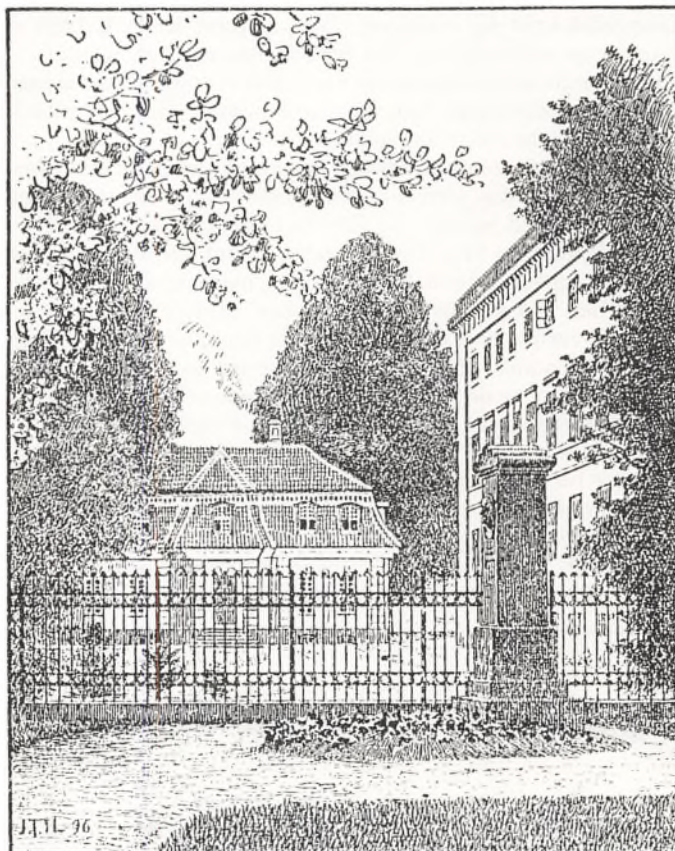
I Slagelse kom han i latinskole og har mange muntre minder fra sin drengetid. Han fortæller i sin Levnetsbog om, hvordan drengene på en markedsdag med pensel og lidt maling gav en hest en blis i panden og overmalede dette kendetegn på en anden. Når ejermændene efter en god dag med mad og navnlig drikke i deres omtågethed i mørket i stalden ledte efter deres heste, så kunne de ikke lede sig frem til netop deres hest.

Han blev konfirmeret på den tid, hvor den herskende teologiske retning var rationalismen. Troen på fornuften (på latin: ratio) fik denne retnings tilhængere til at hævde, at Jesus var en stor lærer med sunde og rene moralprincipper, men ikke Guds søn. Det var noget andet end det, Ingemann var fortrolig med fra Torkildstrup præstegård, men det var de lærdomme eleverne måtte tilegne sig i skolen og til konfirmationsforberedelse. Ingemanns barnlige Gudfaderetro blegnede og tilbage blev en kølig forsynslære, der ikke var meget forskellig fra det, vi kalder skæbnetro, og som han stiftede bekendtskab med hos de latinske forfattere, han læste i skolen. Efter studentereksamen begyndte Ingemann på jurastudiet, men opgav det snart til fordel for et poetisk virke.

Lærerår i Sorø

I 1822 indledtes tiden som lærer i Sorø. Det lille naturskønne Sorø blev den helt store inspiration, men ikke den eneste. Blegdammen i 'Fred hviler over land og by' blot kaldet dammen, kan også være den store blegeplads i København, hvor vogterne passede tøjet, der lå til blegning.

I 1818-19 havde han været i Tyskland, Frankrig og navnlig i Italien med kunstnerkolonien i Rom. Midlerne fik han gennem et rejsestipendium. Da han vendte hjem, modtog Blicher og

Ingemanns hus ved Sorø Akademi.

I forgrunden Ingemanns grav.

Gravmonumentet har en medaillon med Ingemanns portræt. Medailloneren er tegnet af Luice Marie Mandix – bedre kendt som fru Ingemann.

Grundtvig han med velkomstdigte. I modvind kom han ikke.

I Lynges syd for Sorø boede pastor Fengers, og der kom Ingemann ofte. Han var blevet gift med barndomskæresten, Lucie. Til begges sorg var der ingen børn i ægteskabet. Det var der hos Fengers og det er til børnene her, at Ingemann skrev 'Julen har bragt velsignet bud' med linien 'dans lille barn på moders skød.' Det var Fenger, der gav ham stødet til 'Dejlig er jorden'.

Ingemann skrev på opfordring. På gården Frederikskilde i Lynges boede justitsråd Nygårds musikalske familie. En af døtrene, Cora, komponerede den melodi, der i kirken almindeligvis bruges til Grundtvigs salme: 'Rejs op dit hoved, al kristenhed'. To af Coras yngre søstre døde af tuberkulose. Da den ene, Meta, lå syg, fik hun særlig trøst ved at læse den gammeltestamentlige 36. salme. I et brev bad hun Ingemann om at skrive den om på vers. Det blev til salmen: 'Til himlene rækker din miskundhed, Gud', som han nåede at få sendt til hende, inden hun døde i april 1845. Det er kun den bibleske salmes midterste del, han der har gendigtet. Begyndelsen og slutningen af salme 36 handler om de gudeløses ondskab og fald. Man har kritiseret, at Ingemann ikke tog skellet mellem de ugudelige og de fromme med og heller ikke udnyttede hentydningen i v. 9 til templet og offermåltiderne.

Det kan man vist kun mene, hvis man overser, at Ingemann skrev for at bringe den syge pige trøst.

Salmedigtning

Ingemann skrev ikke alene på opfordring.

I 1854 slog han ind på noget nyt. Han skrev en trosalme på vers. Han var nødt til at tage alle troens artikler op, og det kom frem, at han ikke kunne forlige sig med tanken om kødets opstandelse; han kalder det ligets opstandelse.

Hans systematiske arbejde resulterede i en 'årgang' salmer, som kan kaldte det. Det vil sige en salme til hver af kirkeårets søndage. Denne 'årgang', skrev han i 1825. (Det var samme år, man satte Grundtvig under censur, efter han havde tabt injuriegagen, H. N. Clausen havde rejst imod ham). Den var det første forsøg i samtiden på at skabe en ny salmesang til afløsning af Evangelisk-kristelig salmebog. Det var først EFTER 1825 at Grundtvigs salmedigtning tog fart, og han var i modvind.

Ingemanns salmesamling var ment som et opgør med den rationalistiske salmesang, men det var desværre ikke dybtgående nok til at kunne sætte sig igennem.

Det er fra denne salmesamling, vi i vor salmebog nu har 'Glæd dig, Sion, glæd dig, jord' til adventstiden samt salmerne 'I underværkers land jeg bor', og 'Det er et helligt væрге'. Det er i salmen 'Glæd dig, Sion' Ingemann har et fint lille ordpar, det er værd at lægge mærke til. Det er i vers 4, hvor han skriver om Jesus, at han "på nådens stol er dommer". Udtrykket varieres i salmen 'I verden er ej nød så stor', hvor han taler om at "forbarmen er dommer". Menneskeligt set er den slags uorden. Dommere skal dømmes af skyldige og frikende de uskyldige. Men kristendommens væsen er at give udtryk for nådens uorden.

Mest huskes Ingemann for sine morgensalmer og aftensalmer, der for øvrigt ofte vælges til begravelse.

Morgensangene blev skrevet til brug for skolen, Akademiet i Sorø. Heriblandt er også 'Nu ringer alle klokker mod sky', skrevet til søndag morgen og i salmebogen anbragt i afsnittet: gudstjenesten. Der hører den også hjemme. Den, der vil vide, hvorfor

søndag er den første dag i ugen efter kristen tællemåde får det at vide også i den salme. Søndag stod Jesus op af graven. Og så er han der igen og får sagt det udviklede enkelt.

Det er i verset med "livskongen løfter op med sig til livet sin børnevrimmel". Ingen af os kan ved egen indsats komme til Gud, men når Jesus "bærer os op til Gud på armen", så kommer vi til Gud.

Det er en god salme at begynde søndags gudstjenesten med (om formiddagen ihvertfald). Det kan vi bare ikke gøre hver gang, og Ingemann er også kun en røst i koret. En spinkel røst i det som Grundtvig kalder menighedens fulde kor.

Forfatterskabet

Som tidligere nævnt bestod der et venskabeligt forhold mellem Grundtvig og Ingemann. Tilskyndelsen for Ingemann til at vælge emner fra Danmarkshistorien kom fra Grundtvig, som sendte Ingemann et eksemplar af sin oversættelse af Saxo Grammaticus. I sin bolig nær Sorø Klosterkirke fulgte Ingemann opfordringen og skrev 'Valdemar den Store og hans mænd' en samling fortællende digte. I 1828 fulgte 'Valdemar Seier', den første af de historiske romaner, efter. Bøgerne blev læst af unge og gamle, lærde og ulærde. De blev folkelæsning for et folk i en tid, hvor der var behov for at styrke nationalfølelsen. Det var der efter 1807, 1848 og måske også 1914-1918.

Det afgørende slag ved Isted i juli 1850 fyldte ham med nyt håb om folkeåndens vækkelse.

I dag læses de historiske romaner vist kun af få. Ingemann havde kritikere, der fik ham til at føle sig som »en såret snegl i sit hus«. I Sorø stortrivedes han i naturidyllen og vennekredsen. Selvom han søgte kongen om forflyttelse, måtte han blive i Sorø til sin død 1862.

Ulla Kiel

Fra arkivets arbejde

Udfærdigede diplomer

Thomas Klode

»Klode«

matr. nr. 15 Madsbad by, Fuur sogn

I slægtens besiddelse siden 1663.

Kirsten og Flemming Kragh

»Strandagergård«

matr. nr. 12 a Væggerløse by og sogn

I slægtens besiddelse siden 1712.

Strandagergård

*Matr. nr. 12 a m. fl. Væggerløse by og sogn
Gårdhistorisk undersøgelse. 51 sider.*

Strandagergård i Væggerløse på Sydfalster var fæstegård under kronen indtil 1766, hvor hele øen solgtes til private godsejere; Væggerløse kom under Gedsergård. Herfra solgtes gården til selveje 1770. Strandagergård er en såkaldt indliggergård, d.v.s. at den ikke er flyttet ud af byen, men ligger hvor den altid har gjort, lige syd for Væggerløse kirke. Gårnavnet er først fra 1916.

Strandagergårds historie kan følges tilbage til 1610, hvor fæstere hed Peder Jyde. I disse år androg gårdens landgilde 12 tdr. byg, 1½ td. havre og 2 gæs, der betaltes til lensmanden på Nykøbing Slot.

Væggerløse havde tidligt i 1600-tallet 16 gårde, men land-

brugskriser og befolkningsmangel sidst i århundredet gjorde det nødvendigt med sammenlægninger, således at byen fik 10 gårde. Også Strandagergård blev sammenlagt med en øde gård, landgilden steg til 16 tdr. byg, 1 lam, 1 gås og 2 høns, der dog senere nedsattes kraftigt til 2 tdr. rug, 5 tdr. byg og 1 rdl. i penge.

Væggerløse havde i fællesskabstiden 3 bymarker (fra slutningen af 1700-tallet dog 4), der i 1682 omfattede 64 agerskifter med ialt 1432 agerstrimler; gården havde sine jorder i 120 agerstrimler med et areal på 31,5 tdl. og et hartkornstilliggende på 6.6.3.2. Udskiftningen i Væggerløse fandt først sted 1812; gården fik da et jordtilliggende på 64 tdl.

Salget af krongodset i 1766 til forskellige ejere fik alvorlige følger for Væggerløse. Tidligere havde byen for 15 rdl. årligt kunne græsse de fleste af sine kreaturer på det nærliggende Bøtø. Ved krongodssalget købtes Bøtø af overvisitør Leegaard og Væggerløse af Holck på Gedsergård. Leegaard forlangte nu 400 rdl. af de Væggerløsemænd for denne græsning. Det hverken kunne eller ville de betale. Højesteret gav imidlertid Leegaard medhold, og Væggerløse mistede derved deres bedste græsning.

Gården brændte i 1652, hvilket gjorde at den i mere end et halvt århundrede konstant var på randen af ruin. Bygningerne omfattede i disse år 3 længer med ca. 20 fag. Omkring 1715 blev opført en ny firlænget gård på 31 fag, der i 1751 var vokset til 50 fag. Gården brændte forøvrigt igen i 1914 p.g.a. en kortslutning på nabogården.

I krisetiden i slutningen af 1600-tallet var gården næsten helt uden besætning. I 1718 havde den fået 9 heste, 5 køer, 5 ungnød og 8 får. 1861 havde man 3 heste, 7 køer, 2 ungnød, 14 får og 2 svin. I 1918 6 heste, 13 køer, 10 ungnød og 3 svin.

Den første i den nuværende slægt var Rasmus Jensen Krag, der overtog fæstet på gården 4. oktober 1712; det var ham, der førte gården ud af dens krisetilstand. Nuværende ejer, Flemming Kragh, er 8. generation.

Bornholm

I 1990 regner vi med at årsmødet skal være på Bornholm. Datoen er fastsat til onsdag den 23. maj og torsdag den 24. maj (Kr. Himmelfartsdag).

Vi har allerede indhentet tilbud på transport, og overvejet hvordan man bedst muligt kommer derover.

Af hensyn til tilrettelæggelsen bedes I skrive ud for nedenstående, hvordan I kan tænke jer at tage afsted, og hvor mange I regner med at kunne deltage.

I må gerne sende kuponen, selv om I ikke skal med til årsmødet i år.

Jens P. Petersen laver en 5 dages bustur over Sverige, hvor årsmødeprogrammet bliver en del af turen. Pris ca. kr. 1950,-.

_____ Fly med Danair onsdag morgen og hjemkomst torsdag aften fra stort set alle lufthavne, med omstigning i Kastrup. Ca. kr. 1500,-.

_____ Fra Kastrup alene ca. kr. 820,-.

_____ Båd fra København tirsdag aften og tilbage i København fredag morgen. Pris incl. køje ca. kr. 600,-.

_____ Bus og båd fra København (kl. 7.40 - ank. Rønne ca. kl. 14.00 via Dragør og Ystad. Hjemrejse formentlig torsdag aften. Ca. kr. 350,-.

_____ Alle priser er pr. person.

_____ Vi vil selv sørge for transport derover.

_____ Vi vil ikke med, fordi det bliver for dyrt.

NYT fra kredsene Det sydlige Sønderjylland

Dansk Slægtsgårdsforenings kreds Sønderjylland Syd afholdt vintermøde den 14. marts på Mørks gæstgivergård i Kliplev. Der var fremmødt ca. 35 af foreningens medlemmer samt 6-8 af Kliplev sogns lokalhistoriske forening, som var særlig indbudt. Formanden Torp Friis Møller holdt foredrag over emnet Studehandling og kvægsættning fra fortid til nutid. Efter kaffen fortalte små humoristiske begivenheder fra tiden 1864-1920.

Forsamlingen gav udtryk for en god aften. Stærk storm og bygevejr har sikkert afholdt en del fra at møde frem.

Foreningens sommermøde med generalforsamling afholdes onsdag den 14. juni 1989. Man mødes kl. 19 på Vesterled Teglværk, Vandmøllevvej 1 i Nybøl ved Gråsten.

Vort bestyrelsesmedlem gdr. og teglværksejer Frederik Christensen vil fremvise gård og teglværk, hvorefter man kører til Sottrupskov kro, Sottrupskov 32, hvor man får kaffen og afvikler generalforsamlingen. Derefter vil Fr. Christensen fortælle om gården og teglværkets historie. Bliver der yderligere tid, vil formanden supplere med lidt forskelligt. Man må gerne tage venner og bekendte med.

Noter venligst datoen ned, der kommer ikke andre indbydelser.

*Bestyrelsen
Torp Friis Møller*

Haderslev amtskreds

Kredsen har afholdt generalforsamling og nyvalgt til bestyrelsen blev gårdejer Jens M. Knudsen, Kalmargård ved Marstrup. Ved det efterfølgende bestyrelsesmøde valgte kredsbestyrelsen fru Elise Jensen til kredsformand efter afdøde Hans K. Skau.

Haderslevkredsen afholder sommerudflugt den 12. juli, hvor man besøger Sønderkov Hovedgård og Skibelund Krat.

Himmerlandskredsen

Himmerlandskredsen afholder generalforsamling mandag den 8. maj kl. 19.30 på Lundbæk Landbrugsskole. Efter generalforsamlingen kl. ca. 20.00 foredrag af adjunkt Steen Steensen, Rannum. Emnet er *Fra ejendomsret til embedsret*.

Derefter fælles kaffebord (25 kr. pr. kuvert), hvor der bliver lejlighed til at stille spørgsmål til Steen Steensen. Medlemmer udenfor kredsen er meget velkommen.

Der vil blive afholdt en søndagsudflugt til Læsø den 11. juni kl. 10.00 fra Frederikshavn med hjemkomst ca. kl. 20.30. Prisen for turen bliver 200 kr. pr. persona (for færgebilletter, varm middagsmad, buskørsel øen rundt og inden hjemrejsen eftermiddagskaffe og snitter). Tilmeldingen er bindende, og kan ske

til Jens Peter Sørensen, tlf. 98 38 50 36, eller A. C. Winther Hansen tlf. 98 35 16 03. Sidste frist er 1. juni af hensyn til billetter og mad. Turen er for alle slægtgårdsforeningens medlemmer.

A. C. Winther Hansen

Vestsjællandskredsen

Den nye kreds i Vestsjælland har afholdt sit første bestyrelsesmøde og valgt gårdejer Arne Højland, Kornommegård i Gierslev ved Høng som formand.

Kredsen indbyder til besøg på Lerchenborg Slot og herregården Algestrup den 3. juli. Denne udflugt gennemføres sammen med Sjælland-Syd.

Den 3. juni har kredsen selv en udflugt til Lammefjorden, hvor vi besøger nogle af de gårde, der har stor specialafgrødeproduktion.

Sjælland-Syd

Sjælland-Syd har afholdt sin traditionelle generalforsamling, hvor bestyrelsen blev genvalgt. Efter generalforsamlingen fortalte foreningens redaktør om livet på landet gennem 300 år.

7. juni indbydes til halvdagstur til Møn, hvor vi besøger Landsledgård, Elmelunde kirke og Tostrupgård.

3. juli afholder kredsen sammen med Vestsjællandskredsen en fælles udflugt til Nordvestsjælland. Efter middag i Lerchenborgs cafeteria ser vi slottet. Derefter kører vi til Havsø Kro og turen slutter med besøg på Herregården Algestrup.

Fynskredsen

Den 24. juni afholdes sommerudflugt, hvor man besøger Erholm Slot og smager på vinen i slottets kælder. Efter middagen besøges to gårde i Kærbyholm, nemlig Birgit og Arne Jørgensens samt Karen og Aage Rasmussens.

Film og video

Rundt om i landet er der gennem tiden blevet optaget film og senere videoer af forskellige arrangementer som har forbindelse til landbrugets historie og livet på landet.

Slægtsgårdsforeningen kender en del gamle film og nyere videooptagelser, men foreningen vil gerne have et nøjere kendskab til det materiale, der ligger rundt omkring - enten hos private eller i arkiverne.

Skulle De kende til film og videooptagelser der viser noget, som berører Slægtsgårdsforeningens rammer, så bedes De henvende Dem til foreningens arkivar - fru Else-Margrethe Ransy, Slægtsgårdsarkivet.

To landmålere

Fynskredsen besøger på sin sommerudflugt bl. a. Kærbyholm, hvor man besøger to gårde. Ejeren af den ene gård – Aage Rasmussen har i Kærbyholmslægtens blad fortalt historien om to sønner fra gården, og den bringes her:

En af mine forfædre, Rasmus Madsen, var gift tre gange. Han købte allerede i 1762 gården til selveje, men måtte ved sit tredje giftermål, for at udrede mødrende arv, bytte gård med sin søn, Hans Rasmussen, som da boede i Vejrup.

Hans Rasmussen, som overtog fødegården i Kærbyholm, byggede i 1791 vort gamle stuehus, hvori jeg nu sidder og skriver disse linier.

Hans Rasmussen havde to brødre, som begge blev landmålere, og det er disse to, jeg nu vil beskæftige mig med.

De to brødre hed Mads Rasmussen og Rasmus Rasmussen.

Mads Rasmussen blev ejer af gården Ormehøj ved Rørup – og af Fjeldsted kirke. Rasmus blev senere ejer af Bubbegård i Indslev sogn.

Hvorledes det nu gik til at Mads og Rasmus blev landmålere, beskrev min far, Aage Rasmussen, på følgende måde: I 1770'erne var de en vinter beskæftiget med at tærskes deres fars korn, hvilket jo dengang foregik med plejl. Da rygtedes det, at de første landmålere var kommet til Harndrup for der at påbegynde den påbudte udskiftning. Rasmus og Mads havde stor lyst til at se, hvordan det gik til. Rasmus Madsen, deres far, sagde, at det måtte de gerne, men de skulle være færdige med at tærskes først.

Og nu kan man sagtens forestille sig, at de fik travlt med at blive færdige, og på den første fridag opsøgte de landmålerne i Harndrup, og som de havde håbet, og måske også ventet, blev de straks antaget som håndlangere. Da foråret kaldte dem tilbage til arbejdet på faderens gård, tilbød man dem en god løn for at blive og hjælpe med opmålingen. De var nemlig godt oplærte i regning og skrivning, og kunne derfor gøre »god gavn ved opmålingen«, som det anføres.

Forholdet blev ordnet, og således lærte de i løbet af kort tid det praktiske ved landmålerkunsten.

Teorien må ikke have været særlig svær, da Mads Rasmussen straks efter læretidens udløb rejste til København, hvor han i løbet af 3 dage tog eksamen og var nu landmåler.

Derefter begyndte han sin egen virksomhed, og jeg skal love for, han fik brugt sig.

Noget af det første, han fik at udskifte, var hele grevskabet Wedelsborg, om hvilket han gjorde akkord med forvalteren, som hed Hillerup. Arbejdet varede i 20 år fra 1780 til 1800. Også

Asperup sogn fik han med at gøre, efter at en anden landmåler havde opmålt sognet fra 1780 og fremefter, udarbejdede Mads Rasmussen delingsplanen, så udskiftningen kunne fuldføres i 1790. Mosegård (med Gelbjerg) udskiftede han i 1786. Også det nordøstlige Fyn fik han som arbejdsplads, bl. a. udstykkede han i 1794 Ørridslev. Han havde efterhånden fået sin 8 år yngre bror Rasmus til hjælp, og det var en god hjælp.

Ved århundredskiftet, da udskiftningen på Fyn var tilende, var den endnu i fuld gang i Jylland, og her fortsatte Mads Rasmussen sin gerning, idet han blev Stiftlandinspektør i Vejle amt.

I »Fynske Årbøger«, udgivet af »Historisk Samfund for Fyns Stift« bind VII, er de to landmålere også omtalt, og jeg vil gerne citere, hvad der her er skrevet:

»En landinspektør, der havde sin rod i den fynske bondestand, var Mads Rasmussen. Han blev født den 19. juni 1756 som søn af en selvejer i Kærbyholm i Indslev sogn. Han fik bestalling som landmåler i 1784, men først i 1806 som landinspektør.

Han var en meget dygtig mand og har udskiftet mange byer, bl. a. Aastrup i Salling herred. I årene 1794-1812 ejede han gården Ormehøj i Rørup sogn samt Fjeldsted kirke. Han døde den 9. september 1830.«

Søren Rasmussen var næstældste søn af Mads Rasmussen, Ormehøj, og som det fremgår af ovenstående noget svulstige linier, som man brugte den gang, må han, så ung han var, være gået i faderens fodspor.

En yngre bror, Rasmus Rasmussen, født 30. juli 1764 i Kærbyholm, arbejdede også ved udskiftningen og fik 1794 bestalling som landmåler, men han blev ikke landinspektør. Ved ægteskab med enken efter ejeren af Bubbegård i Indslev sogn, Alexander Scheby, erhvervede han i 1802 denne gård. For at skelne mellem de to brødre, betegnedes de ofte i gamle dokumenter som »Rasmussen på Ormehøj« og »Rasmussen på Bubbegård«.

En meget smuk udskiftning er af Aastrup under Nakkebølle, der blev gennemført i 1822 af landinspektør Mads Rasmussen. Byen bestod af 27 gårde, og de fik tildelt regelrette lodder. Ikke mindre end 22 gårde blev flyttet ud. Denne udskiftning betegnes som een af de bedste, ikke blot på Fyn, men i hele landet.«

Udskiftningen var uden sammeligning den af landboreformerne, der krævede den største indsats af arbejde og kapital, inden den var bragt til afslutning. Alligevel blev den ført ud i livet på en mærkelig stilfærdig måde, og i den almindelige bevidsthed har den ikke sat sig dybe spor.

Aage Rasmussen har i samme blad beskrevet en fotomontage som stadig opbevares på gården, i denne samling af slægtsportrætter står Frederik Rasmussens vers:

*Præl ej af Fædres Ære,
hver har blot sin.
Kan du ej spænde Buen,
er det ej din.*